

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Vlado Vujadinović

SUVERENOST SLOVENSKE DRŽAVE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Vlado Vujadinović
Mentor: doc.dr. Andrej Lukšič

SUVERENOST SLOVENSKE DRŽAVE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

ZAHVALA

Za pomoč pri pripravi diplomskega dela se zahvaljujem mentorju dr. Andreju Lukšiču in vsem, ki so mi s svojimi mnenji in stališči pomagali pri nastajanju naloge.

Kazalo

1. UVOD	Error! Bookmark not defined.
1.1 Cilji in pomen teme	Error! Bookmark not defined.
1.2 Teze	Error! Bookmark not defined.
1.3 Uporabljena metodologija	Error! Bookmark not defined.
2 TEORETIČNI OKVIR	Error! Bookmark not defined.
2.1 Opredelitev pojma suverenosti in suverena po politoloških slovarjih in enciklopedijah	Error! Bookmark not defined.
2.2 Vpogled v zgodovino koncepta suverenosti.....	Error! Bookmark not defined.
2.2.1 Prve teorije suverenosti	Error! Bookmark not defined.
2.3 Razvejanost konceptov suverenosti	Error! Bookmark not defined.
2.3.1 Prva delitev	Error! Bookmark not defined.
2.3.2 Druga delitev	Error! Bookmark not defined.
3. APLIKACIJA KONCEPTA SUVERENOSTI NA SLOVENIJO.. Error! Bookmark not defined.	
3.1 Opredelitev področja raziskovanja	Error! Bookmark not defined.
3.2 Prelom leta 1991.....	Error! Bookmark not defined.
3.3 Koncept navidezne suverenosti na primeru slovenske države	Error! Bookmark not defined.
3.4 Zgodovina evropskega združevanja, obravnavana skozi perspektivo vprašanja državne suverenosti.....	Error! Bookmark not defined.
3.5 Od ekonomskega k političnemu	Error! Bookmark not defined.
3.5.1 Pariška pogodba 1951	Error! Bookmark not defined.
3.5.2 Prvi koraki v smeri federalizma	Error! Bookmark not defined.
3.5.3 Rimski pogodbi 1957	Error! Bookmark not defined.
3.5.4 Enotni evropski akt 1987.....	Error! Bookmark not defined.
3.5.5 Maastrichtski sporazum 1992; od ekonomskega k političnemu ...	Error! Bookmark not defined.
3.5.6 Amsterdamska pogodba 1997	Error! Bookmark not defined.
3.6 Vključevanje slovenske države v evropske integracije..	Error! Bookmark not defined.
3.6.1 Kopenhaški kriteriji - erozija državne suverenosti.	Error! Bookmark not defined.
3.6.2 Spremembe slovenske ustave.....	Error! Bookmark not defined.
3.6.3 O čem se bo še odločalo v Sloveniji in o čem v Bruslju	Error! Bookmark not defined.
3.7 Aktualna vprašanja in dileme evropske integracije.....	Error! Bookmark not defined.
3.7.1 Pogodba iz Nice 2000; priprave na širitev	Error! Bookmark not defined.
3.7.2 Konvencija o prihodnosti Evrope - deljena suverenost vs. težnje nacionalnih držav	Error! Bookmark not defined.
3.7.3 Pomen evropske ustavne pogodbe	Error! Bookmark not defined.
3.7.4 Težave pri evropski ustavni pogodbi	Error! Bookmark not defined.
4. VPRAŠANJE SUVERENOSTI V GLOBALIZACIJI Error! Bookmark not defined.	
4.1 Kaj je globalizacija in kakšne so možne oblike suverenosti v njej	Error! Bookmark not defined.
5 ZAKLJUČEK	Error! Bookmark not defined.

6 BIBLIOGRAFIJA..... Error! Bookmark not defined.

1. UVOD

Celoten zgodovinski razvoj koncepta suverenosti je razvoj k njegovi relativizaciji. Kaže se kot pomemben družboslovni koncept, ki pa ga je zelo težko natančno določiti in opredeliti. Sam pojem ima korenine že v antiki, ko so z različnimi izrazi (*summa potestas, summum imperium* ...) skušali opisovati najvišjo stopnjo oblasti. Značilnosti koncepta se razvijejo v 17. stoletju. Posamezne teorije so že od samega začetka vsebovale naboj različnosti, vseskozi pa se prepletajo s pojmom državnosti.

Opis oz. problematiziranje suverenosti slovenske države postane mogoč z nastankom le-te kot nacionalne države l. 1991, čeprav je bilo to vprašanje prisotno na Slovenskem že precej dlje – zelo tudi v polpretekli zgodovini pod Titom in še bolj po njem, ko je življenje postajalo vse težje in je nekdanja skupna država začela spominjati na unitaristično diktaturo. Takrat je Slovenija izkoristila svojo zgodovinsko priložnost in na podlagi pravice o samoodločbi najprej zahtevala in kmalu zatem uresničila svojo pot v samostojnost in neodvisnost. Tako se je skupaj s štiriindvajsetimi drugimi novonastalimi nacionalnimi državami po razpadu bipolarnega sveta in hkratno demokratizacijo Vzhoda znašla v novem, precej drugačnem in bolj dinamičnem svetu. Pojavili so se novi izzivi in nova vprašanja.

Slovenija si je med drugimi cilji kot enega najpomembnejših zadala vključitev v Evropsko zvezo, Severnoatlantsko zavezništvo in druge nadnacionalne povezave. S tem pa se odpira tudi vprašanje suverenosti. To vprašanje v današnji Evropi in tudi svetu ni omejeno le na Slovenijo. V Zahodi Evropi že pol stoletja poteka povezovalni proces, ki sproža vprašanja suverenosti, in Slovenija je tik pred vstopom v Evropsko zvezo.

1.1 Cilji in pomen teme

Izbrana tema se ukvarja s pojmom suverenosti na primeru Slovenije od leta 1991 naprej. Suverenost vedno označuje začetek novega razporejanja skupnosti. Po desetletju samostojnosti smo v času integriranja v novo skupnost, ko se red ustvarja na novo. Cilj naloge je razjasniti vprašanje suverenosti slovenske države in njene domnevne izgube v evropskih integracijah.

1.2 Teze

Popolnost državne oblasti, ki jo označuje suverenost, v današnjem svetu vse bolj izgublja na pomenu. Slovenija torej tudi v obdobju po letu 1991 ni naredila preskoka iz nesuverenosti v suverenost. Trditve evroskeptikov o domnevni izgubi suverenosti so vprašljive, kajti v današnjem pluralnem svetu država ne more biti suverena v strogem pomenu besede. Pojem suverenosti pa s tem še ne izgine, pač pa s kompleksnostjo sveta in odnosov v njem narašča tudi kompleksnost pojma suverenost.

1.3 Uporabljena metodologija

Pregled relevantnih teorij in avtorjev. V dodatno pomoč pridejo v poštev tudi časopisni članki in strokovne razprave. S sintezo izhodišč in odprtih vprašanj, torej teorije in prakse, bi potrdil oz. zavrnil postavljene hipoteze.

2 TEORETIČNI OKVIR

Pojasnitev suverenosti neke države zahteva najprej vpogled v zgodovinski razvoj koncepta suverenosti ter pojasnitev družbenozgodovinskih okoliščin, v katerih je bila država. Gre za kompleksno konstelacijo med mnogoterimi dejavniki, ki jih je kot je bilo že rečeno – veliko.

Moderni koncepti suverenosti nastajajo prav z razvojem Evropske zveze, ki ji bom v nadaljevanju namenil posebno pozornost. Včlanitev v to nadnacionalno organizacijo je današnja prednostna naloga Slovenije in prav na tem področju se pojavljajo za našo državo pomembne spremembe, ki napeljujejo na premislek o suverenosti.

2.1 Opredelitev pojma suverenosti in suverena po politoloških slovarjih in enciklopedijah

suverenost Vrhovna in neodvisna moč ali avtoriteta v vladi, ki si jo lasti država ali skupnost.¹

suveren Biti vrhoven v moči; kraljevski; svoboden zunanjega vpliva ali nadzora.²

suverenost 1. Politološki in pravni koncept, ki se nanaša na najvišjo avtoriteto države. 2. Stanje države, ki izključuje zunanji nadzor.

suverenost (ang. *sovereignty*, nem. *Souverenität*, fra. *Souverainete*) Najvišja oblast, vrhovnost. Pojem se razvije iz poznolatinskega pridevnika *superanus* oz. latinskega *super* (nad) in označuje oblast, nad katero ni druge oblasti. (Puhovski 1990, str. 143)

suverenost (iz latinske besede *super* »nad«; francoske *souverain* »neomejen, vrhunski, najvišji«) Najvišja oblast, to je tista, nad katero ni nobene še višje oblastniške instance; politična neodvisnost, samostojnost. (Sruk 1995, str. 326)

2.2 Vpogled v zgodovino koncepta suverenosti

O začetku koncepta suverenosti lahko govorimo od nastanka nacionalnih držav naprej, oziroma od vestfalskega mirovnega sporazuma iz leta 1648. Temeljno načelo moderne suverenosti »Cuius regio eius religio« je sicer omenjeno že v mirovnem sporazumu iz Augsburga, približno stoletje nazaj, leta 1555. Načelo pomeni »Vladar, ki določa postavo ozemlja, določa tudi vero ozemlja«.

Moderna nacionalna država pa ni bila prva politična organizacija, zato si je smiselno na kratko pogledati glavna obdobja in njihove značilnosti pred njo. »Države« obstajajo že 7000 let od mestnih držav in cesarstev ob Evfratu, Tigrisu in Nilu. Tedanje politične entitete so bile med seboj relativno neodvisne, vendar nikakor ne moremo tega enačiti s suverenostjo. Morda lahko povlečemo le nekaj paralel s konceptom suverenosti; v vsaki od teh držav je

¹ The Random House Dictionary of the English Language, London, 1983, str. 1362.

² The Living Webster Encyclopedic of the English Language, London, 1975, str. 930.

obstajal monopol nad teritorijem, kar je kasneje ena od bistvenih stvari pri razumevanju koncepta, ter obstajali so že prvi odnosi, največkrat konfliktni zaradi posesti zemlje med entitetami, torej zametek kompleksnosti sveta.

Če se osredotočimo na evropski prostor, lahko za začetek razvoja, ki je pripeljal do nacionalnih držav, vzamemo rimsko cesarstvo. To je bilo prvo, ki je postavljalo pogoje mednarodne ureditve in je trajalo do l. 476. Po tem letu se krepil vpliv krščanske Cerkve, ki je zavojevalce s severa in vzhoda integrirala v krščansko vero. Cerkev postane močan dejavnik pri političnem oblikovanju zahodne Evrope. V obdobju fevdalizma je bila »suverenost« razpršena med mnogimi nosilci moči³, vendar nihče od številnih vladarjev in monarhov ni bil resnično suveren v smislu popolne politične oblasti nad nekim teritorijem, kar je seveda drugače kot v kasnejših nacionalnih državah. Šlo je za odnos podrejenosti in nadrejenosti med vladarjem in vazalom, vendar je končna vrhovnost pripadala le dvema osebama: posvetna oblast je šla svetemu rimskemu cesarju, duhovna pa papežu. V tem obdobju so poznali izraz suveren⁴, ni pa še bilo koncepta suverenosti.

Zasuk v smeri nastajanja moderne nacionalne države pomeni razvoj proizvodnih sredstev, sočasno oblikovanje meščanskega razreda in prehod iz fevdalnega sistema v kapitalizem. Večina zgodovinarjev je mnenja, da pomeni konec 30-letne vojne oz. westfalski mirovni kongres l. 1648 po njej ključno prelomnico v evropski zgodovini. Do vojne je prišlo zaradi poizkusa cesarja Ferdinanda II, da bi z vojno ohranil dotedanji mednarodni sistem: zatreti protestantizem ter utrditi univerzalno rimsko Cerkev na duhovnem področju ter cesarsko oblast nad kralji v srednji Evropi. Ta poskus ni uspel.

Pomen westfalskega mirovnega kongresa je večplasten. Najprej pomeni konec dolgoletne vojne med katoličani in protestanti, ki so se bojevali v imenu »resnice«, »pravice« in »vere«. Za nas pa so ključnega pomena številne mirovne pogodbe, podpisane v Muenstru in Osnabrücku. Te pomenijo prvo priznanje enakopravnih in suverenih evropskih držav. Določene so bile teritorialne meje znotraj zahodnoevropskega državnega sistema, ki jih je

³ Obstajala so številna središča vojaške, politične in ekonomske moči, vendar ta sistem ni bil v ničemer podoben mednarodnemu sistemu po westfalskem miru, ko se zgodi rojstvo nacionalnih držav.

⁴ Ko je šlo za varstvo kraljestva, je veljalo reklo »Le rois est souverains par dessous tous«, kar pomeni »Kralj je nad vsemi vrhovna oblast«.

priznala večina evropskih držav, tako da je tako stanje postalo legitimno in je bila dana podlaga za nadaljnja pravila obnašanja.⁵

Od te točke naprej lahko govorimo o suverenosti države. To je idealni koncept, ki načeloma zagotavlja državam enak pravni položaj. Prva delitev je na notranjo in zunanjo suverenost. Notranja suverenost pomeni popoln nadzor vlade nad teritorijem in prebivalstvom države, zunanja pa avtonomijo v odnosu do drugih držav, kar pomeni, da ji nobena druga država ne more predpisovati, kako naj ravna. Na načelni ravni to pomeni, da ima država monopol nad sredstvi prisile, da vzdržuje ustavni red in navzven nastopa kot enakovreden subjekt v mednarodnih odnosih. V idealu bi to pomenilo, da se interes ene države neha tam, kjer se začne interes druge, in v interesu obeh je, da to spoštujeta.

2.2.1 Prve teorije suverenosti

Do rojstva velikih nacionalnih držav je šla končna oblast k dvema stalnicama, papežu in cesarju. V tem srednjeveškem obdobju se je za razlago izvora najvišje oblasti uporabljala teokratska doktrina, ki je trdila, da je vsaka oblast božanskega izvora. Znotraj te doktrine pa se je razvila koncepcija *posredne božanske pravice*, po kateri je oblast izhajala od Boga, oblika in način izvrševanja pa sta ljudski. Oblast je tako pripadala s posredovanjem višje volje ljudstvu, ki njeno izvrševanje prepusti posamezniku ali skupini ljudi. Ta koncept, ki ga še danes zastopa krščanska Cerkev, je prvi oblikoval Tomaž Akvinski v 13. stoletju.

Prvi avtorji teorij o suverenosti so pisali pod vtisom srednjeveške dediščine. Odmik od srednjeveške organizacije oblasti pa prinese novo vsebino razlage ustroja družbe. Zgodnji teoretiki so se ukvarjali z vprašanjem, kako zgraditi državljansko življenje in ohraniti javnega. Z razmahom nacionalne države dobijo nosilci moči, monarhi, ekskluzivnost pri sprejemanju odločitev na najvišji ravni. V drugih monarhih odkriva sebi enake, tako, da dobi suverenost svojo notranjo in zunanjo plat. V kontekstu 17. stoletja je notranja suverenost monarha pomenila odpravev vseh vmesnih teles⁶ med posameznikom in državo. Namen tega je bil vzpostaviti notranji mir v državi ter narediti državo enotno, da se je lahko soočala z drugimi državami na mednarodnem prizorišču. Zunanji del suverenosti pa se nanaša na enakovreden

⁵ Šlo je za ohranjanje koncepta ravnotežja moči, da se vojna ne bi ponovila.

⁶ Gre za relikte srednjega veka: fevdalna pooblastila, privilegije slojev in stanov, krajevne avtonomije ...

položaj monarha v odnosu do drugih monarhov, kar je v praksi pomenilo njegovo zmožnost odločanja o vojni in miru.

Za avtorja prve popolne teorije o suverenosti velja francoski pravnik Jean Bodin (1530-1596). Zanj je suverenost nekaj absolutnega, trajnega, nedeljivega in neodtujljivega. Absolutnost pomeni, da je ne omejujejo zakoni, trajnost pa je notranja značilnost politične organizacije, ki se razlikuje od ljudi, ki jo uveljavljajo (oblast gre kroni in ne kralju). Ključne lastnosti takšne vrhovne oblasti so: (1) možnost popolnoma svobodnega in neomejenega sprejemanja zakonov za vse in vsakogar, (2) suverenost je možnost odločanja o vojni in miru, (3) zajema tudi izključno pravico imenovanja častnikov, dajanja pomilostitev in razpisovanja davkov.⁷ Bistvo suverenosti je bila po njem »pravica do dajanja in ukinjanja zakonov«, ker naj bi šlo za pravico, ki vključuje vse druge pravice in ki je kot takšna in kot »ukazovanje« tudi kohezivna sila, ki ohranja družbo strnjeno. (Matteucci 1997, str. 171)

Nadaljni opis posameznih konceptov se v osnovi deli na zagovornike absolutistične razlage suverenosti (Hobbes, Rousseau), koncepcijo omejene suverenosti (Locke) in vpogled v pojem samovoljne suverenosti na primeru Tocquevilla.

Če je šlo pri Bodinu za moči prava, pa je nasprotnega stališča politolog T. Hobbes (1588-1679). Gre za, podobno kot pri J. J. Rousseauju (1712-1778), za avtorja absolutistične usmeritve, čeprav imata različna pristopa. Pri razumevanju Hobbesove opredelitve suverenosti je potrebno izhajati iz njegovega »mislnega eksperimenta«⁸, v katerem uvede predpostavko *naravnega stanja*⁹, kar pomeni pri njem stanje brez oblasti oz. države. Tu se dogaja »vojna vseh proti vsem«¹⁰ in je ogrožena človekova eksistenca. To naravno stanje pa je nevzdržno, zato mora priti do splošnega dogovora oz. družbene pogodbe. Z njo skozi ustanovitev suverene oblasti naravno stanje zamenja civilna družba. Ta suverena oblast, ki jo lahko predstavlja en človek ali pa skupina ljudi¹¹, predvideva, da ji ljudje poverijo svoje pravice. Na ta način se ustvari močna in legitimna zasebna sfera in država. Če vzamemo suverenost pri Hobbesu kot pravico suverena do izvajanja svojih pooblastil, potem je očitno,

⁷ Bodin, *Les Six livres de la Republique*, 1576.

⁸ Leviathan, I. del, 13-15 poglavje

⁹ Iz predpostavke naravnega stanja izhajata tudi Rousseau in Locke; v nadaljevanju.

¹⁰ Pri pisanju je imel v mislih angleško državljansko vojno.

¹¹ Čeprav Hobbes piše »en človek ali pa skupina ljudi«, je zagovornik absolutistične monarhije.

zakaj ga uvrščamo med razlagalce absolutistične usmeritve. Pooblastila vladarja, ki ima veliko moč nad podaniki so skoraj neomejena, vendar jih avtor upraviči s sklicevanjem na »voljo svobodnih in enakih posameznikov«, ki združeni v eni osebi predstavljajo državo. Ta pooblastila naredijo značaj suverenosti neprenosljiv, nedeljiv in posledično absoluten.

Rousseaujev koncept, podan v njegovem delu Družbena pogodba iz leta 1762, je drugačen. Če velja za Hobbesa, da je zakon ukaz tehnične narave, potreben za dosego cilja, potem je pri Rousseauju zakon po svoji notranji vsebini univerzalen. Tudi njegova koncepcija suverenosti, ki je utemeljena na postulatu o narodu, ki je istočasno nosilec in izvršitelj oblasti, se začne z idejo o naravnem stanju, predhodno družbenemu stanju. To stanje opiše kot v osnovi dobro, svobodno in srečno, vendar so ljudje v dejanskem svetu okovani v verige, ker jih iz njega preženejo problemi preživetja: individualne slabosti, splošna revščina, naravne katastrofe ... Da bi se to stanje preseglo mora tudi pri njem obstajati družbena pogodba. Ko ljudje spoznajo, da niso dovolj močni pri premagovanju ovir v življenju, pridejo do ugotovitve, da je združitev edini način za povečanje njihove moči. Problem pa je v obliki te združitve, ki mora braniti vsakega pridruženega člana in hkrati zadostiti potrebi po ohranitvi svobode posameznika.

2.3 Razvejanost konceptov suverenosti

Današnje proučevanje suverenosti temelji na bogati dediščini evolucije prvih modernih nacionalnih držav, ko se pojem prvič pojavi, v današnje predstavniške demokracije. Pri tem je zaradi razsežnosti in mnogih vidikov današnje podobe države in procesov nujno prišlo do razcepa nekdanj enotnega pojma. Posamezni koncepti danes opisujejo določene vidike vrhovnosti in pri tem lahko ugotovimo dve delitvi: prva delitev služi za opis same države, druga, izpeljana iz nje, pa skuša razlagati procese, v katerih se je znašla današnja nacionalna država.

2.3.1 Prva delitev

Osnovo za prvo delitev konceptov, ki se tičejo nacionalne države, lahko predstavlja delitev iz ustavnopravnega vidika. Le-ta loči med nacionalno, ljudsko in državno suverenostjo. Poleg naštetih je potrebno pred drugo delitvijo omeniti še pravno suverenost, ki jo je razvijal John Austin(1790-1859). Ta doktrina, ki brani vrhovnost prava v družbi, je imela kasneje

pomembno vlogo pri upravičevanju kompetenc države ter posledično pri nasprotovanju konceptu nadnacionalnega.

Koncept ljudske suverenosti ima najdaljšo zgodovino, saj izhaja še iz Rousseaujevih časov in je tudi podlaga mnogim današnjim ustavam. Gre za ideološko načelo, ki označuje ljudstvo kot nosilca suverene oblasti v posamezni družbeno urejeni skupnosti. To je podlaga današnji demokratični ureditvi, kjer ljudstvo prek volitev podeli vrhovnost izvajalcem državne oblasti.

Nacionalna suverenost se zaradi pogoste izenačitve pojmov naroda in nacije zamenjuje z ljudsko suverenostjo. Označuje suverenost naroda kot posebne družbene skupnosti, ki se oblikuje na strnjem ozemlju ter jo povezujejo skupni jezik, narodna zavest ter druge zgodovinske in kulturne sorodnosti. Izraža se v pravici vsakega naroda do samoodločbe in odcepitve.

Tretja osnovna delitev, ki je temeljna tudi za to razpravo, je koncept državne suverenosti.

Kaj je torej državna suverenost?

Državna suverenost pomeni lastnost državne oblasti kot najmočnejše in najvišje sile v posamezni družbi («najvišja oblast navznoter in neodvisna navzven»). Državna suverenost je izraz dejstva, da država monopolno razpolaga s sredstvi fizičnega prisiljevanja. (Grad et al. 1994, str. 15) Delimo jo na notranjo in zunanjo suverenost. Prva pomeni pravico države, da udejanja najvišjo oblast na lastnem ozemlju, nad lastnim prebivalstvom; to pomeni, da je nadrejena vsem drugim notranjim dejavnikom v družbi. Zunanji vidik pa se manifestira predvsem kot priznavanje drugih držav in drugih zunanjih faktorjev, da pripada določeni državi suverena oblast; skratka, širša ali ožja mednarodna skupnost priznava tej državi vse tisto, kar pripada vsaki izmed neodvisnih, samostojnih držav.

2.3.2 Druga delitev

Ta delitev v osnovi povzema elemente prve, vendar jih nadgrajuje s soočanjem novih realnosti, v katere sta država in družba vpeti. Tako poleg treh prej omenjenih konceptov v literaturi najdemo še izpeljanke, kot so »ljudska državna suverenost«, »ljudska državna suverenost« v kombinaciji z različnimi oblikami »totalitarnih« zahtev, »razdeljena

suverenost« in »deljena suverenost«, »navidezna suverenost« ter ne tudi teze, ki govorijo o suverenosti kot o mitu ali pa celo o koncu tega pojma.

V tej inflaciji konceptov sem se omejil na tiste, ki mi omogočajo proučevanje izhodiščne državne suverenosti. Poleg koncepta navidezne suverenosti, ki bo razložen na primeru Slovenije, bi rad najprej pojasnil razliko med razdeljeno ter deljeno suverenostjo. Medtem ko prva implicira delitev oblasti znotraj ene države v tri veje, se druga nanaša na nadnacionalni kontekst oz. na prenos dela državne oblasti na nadnacionalno raven.

Koncept deljene suverenosti ima lahko osrednje mesto pri proučevanju državne suverenosti, je pa treba dodati, da je to le ena izmed možnosti. Spremembe, skozi katere gre danes nacionalna država, so pač na mnogih nivojih in kljub prepletenosti in soodvisnosti bi se dalo omejiti zgolj na razmerje med domačim ter npr. pravom Evropskih skupnosti, ali morda unijskim pravom, ter tako skozi en sam, čeprav zelo širok vidik, osvetliti vprašanje pristojnosti države.

Deljeno suverenost sem izbral zato, ker v tem konceptu vidim zrcaljenje povojnega boja med težnjami po ohranitvi suverene države na eni strani ter njenim čedalje tesnejšim sodelovanjem na vseh področjih na drugi strani. V nadaljevanju bo to tudi izhodiščna točka pri opredelitvi nadaljnjega proučevanja.

3. APLIKACIJA KONCEPTA SUVERENOSTI NA SLOVENIJO

3.1 Opredelitev področja raziskovanja

V nadaljevanju najprej podajam opis dveh osnovnih okvirjev, v katerih je možno preverjati kaj se dogaja z državno suverenostjo.

Prvi okvir je rojstvo slovenske države. Ta dogodek izpred dvanajstih let omogoča začetek govorjenja o državni suverenosti Slovenije, ker je bila prvič v zgodovini pridobljena njena državnost.

Drugi okvir pomeni slovensko prihodnost in v njem se bo odločalo o njeni suverenosti. To je okvir evropskega povezovanja, ki je kot proces še nekončan, je pa središčnega pomena pri razpravi o slovenski suverenosti.

3.2 Prelom leta 1991

Dogodki ob koncu 80. in začetku 90. let so mejnik evropske zgodovine. Pomenijo konec bipolarnega sistema, ki je trajal slabega pol stoletja. V tej razpravi ne bom obravnaval vzrokov konca te dobe, pač pa posledice, ki pomenijo za Slovenijo in drugih 23 novonastalih držav Vzhodne Evrope; začetek oz. novo pridobljeno državnost.

Slovenija je na podlagi plebiscitarnega izida leta 1990 z veliko voljo večine njenega prebivalstva krenila na pot svoje lastne državnosti.

Dne 26. junija 1991 je bila med prireditvijo na Trgu revolucije v Ljubljani slovesno razglašena samostojnost Republike Slovenije. 23. decembra istega leta je bil »izhajajoč iz temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter temeljnih človekovih pravic in svoboščin, temeljne in trajne pravice slovenskega naroda do samoodločbe in iz zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost«¹², sprejet temeljni in vrhovni pravni akt države- ustava.

Institucija ustave ima dolgo zgodovino, njen pomen in vsebina pa sta neločljiva s pojmom oblasti, ki je v ustavi utemeljen. V prvem členu in drugem odstavku tretjega člena ustave je oblast podeljena ljudstvu, kar pomeni uveljavitev načela *ljudske suverenosti*. Državljeni oblast izvršujejo neposredno na volitvah ter referendumih. Oblast je deljena na zakonodajno, izvršilno in sodno, njeni nosilci pa so državne institucije: parlament, vlada in sodišča.

Država je tako dobila monopol nad močjo nad določenim ozemljem in prebivalstvom, pri čemer pa prej omenjeno načelo ljudske suverenosti ni v nasprotju z novim atributom države- načelom *državne suverenosti*. Prvo pojasnjuje razmerje med ljudstvom in državo, drugo pa razmerje med državo in drugimi mednarodnopravnimi subjekti.

¹² Citat preambule slovenske ustave iz l. 1991.

Slovenska izkušnja pri pridobivanju mednarodne legitimnosti pomeni postopno priznavanje njene državnosti s strani drugih držav takoj po njenem konstituiranju ter vstop v mednarodne organizacije, kot je OZN.

Na tej točki, ki jo lahko pogojno imenujemo točka nič, pa se celoten koncept (vsa tri načela) začne relativizirati. Glavna razloga sta vsaj dva. Prvi je, da se je skladno s prizadevanji po lastni nacionalni državi pojavila tudi težnja po njenem odpiranju navzven in posledično vključevanju v nadnacionalne povezave ekonomsko-političnega značaja, predvsem v evropskem prostoru. Drugi, ki vključuje prvega, pomeni pa še veliko več, pa je pomen globalizacije kot prevladujočega procesa v današnjem svetu. Obema je skupno vprašanje vloge nacionalne države in njena domnevna izguba suverenosti.

V nadaljevanju bom najprej pojasnil, zakaj si je Slovenija izbrala kot zunanjepolitično prioriteto vključevanje v nadnacionalne povezave. Poleg kolektivne zavesti o kulturni in zgodovinski pripadnosti evropskemu prostoru, ki sama po sebi napeljuje na »naravno izbiro« Slovenije, da se v vseh pogledih poenoti z Zahodom, obstaja še vrsta eksistencialnih razlogov za to izbiro. Na začetku 90. let je šlo za temeljne prioritete, ki bodo na dolgi rok odločile o prihodnosti države. Ena od razlag ozadja te »nujnosti« je lahko osvetljena s pomočjo domneve o obstoju koncepta *navidezne suverenosti*.

3.3 Koncept navidezne suverenosti na primeru slovenske države

Ob upoštevanju vloge Zahoda, ki je bil ves čas referenca in glavni dejavnik izgradnje nove evropske identitete, lahko odpremo vprašanje formalne in dejanske suverenosti novonastalih 24 držav.

Formalno priznanje državnosti s strani mednarodne skupnosti je res prineslo izenačitev držav na normativni ravni, postavilo pa se je vprašanje smiselnosti obstoja in še več- zmožnosti ekonomskega in političnega preživetja teh držav. Metteucci v svoji knjigi superiornost in hegemonski položaj Zahoda nasproti vzhodnim državam ponazori z reduciranjem suverenosti vzhodnih držav na možnost zavrnitve ali sprejetja zahodnih konceptov, kar pomeni, ali stanje avtarktičnosti, ki je nesmiselno, ali pa priključitev Zahodu, ker »velja, da bodo resnične in

dejansko suverene šele takrat, ko bodo postale polnopravne članice zahodne družine narodov (Evropske unije, Nata, OECD), skratka, ko jih bosta Zahod in Rusija sprejela kot smiselne članice mednarodne skupnosti«. (Matteucci 1997, str. 17) To pomeni prostovoljno samoomejevanje držav oz. prostovoljen prenos dela pristojnosti, ki so v domeni države, na nadnacionalno raven, kar pa ima višji cilj - prinaša državam korist in končno tudi večjo suverenost.

Kako razumeti to dvojnost, po eni strani prenosa suverenih pravic države na nadnacionalno raven in po drugi strani posledično utrjevanje suverenosti?

Odgovor je v razumevanju sprememb pomena tega pojma, ki so se dogajale skladno z geopolitičnim spreminjanjem evropskega prostora. Sodobnejša literatura, ki proučuje to tematiko, je bolj ali manj enotna, da koncept čiste suverenosti v praksi ne more obstajati. Svet je za kaj takega postal preveč soodvisen, da bi odnosi potekali zgolj med suverenimi državami. Če se osredotočimo na zahodnoevropski prostor, vidimo, da je bilo združevanje držav stalnica v vsej njegovi zgodovini po drugi svetovni vojni. Na tej osnovi se je tudi spremenilo pojmovanje suverenosti. Vsekakor današnja podoba Evrope ne dopušča več prostora tradicionalnemu pojmovanju razumevanja tega pojma in v sodobnih teorijah dobi pojem suverenosti mnogo levih prilastkov, ki ne težijo več k monizmu, kot je bilo to pri prvih avtorjih.

Na začetku nadaljnjega proučevanja je potrebno ločiti okvire, v katerih nastopa posamezen koncept suverenosti, ter tako določiti cilj proučevanja. Ker raziskujem suverenost slovenske države, bosta središčnega pomena koncepta državne in deljene suverenosti.

Podlaga sodobnim konceptom je interpretacija politične in globalizacijske dinamike sodobnega sveta. Michael Newman v svoji knjigi *Democracy, Sovereignty and the European Union* loči posamezne koncepte¹³ po področjih, na katere so usmerjeni. (Newman 1997, str. 8 – 13) Za to razpravo je potrebno potegniti ločnico predvsem med koncepti državne, deljene in ljudske suverenosti. Ko govorimo o državni suverenosti, mislimo na pristojnosti, ki jih ima država nad družbo, ljudsko suverenost pa najbolje proučujemo v okviru diskurza o demokratičnosti v neki državi. Deljena suverenost je od vseh konceptov najnovejši koncept,

¹³ Ti koncepti so: državna suverenost, vladavina prava, ljudska s., nacionalna s. in deljena s..

ki je nastal zaradi potrebe časa in se osredotoča na pojasnjevanje novih konstelacij med nacionalno državo in širšim okvirom. Z drugimi besedami, v našem primeru omogoča proučevanje integracijskih procesov v Evropi v luči novega razporejanja moči oz. pristojnosti med relevantnimi dejavniki. V nalogi bom tako skušal z njegovo pomočjo pojasniti osrednje vprašanje, to je vprašanje državne suverenosti Republike Slovenije. V novodobni literaturi se pojavljajo deljena mnenja o državni suverenosti, od skrajnega stališča, da je ta koncept že preživet, do mnenj, ki branijo tezo o krepitvi vloge nacionalne države in s tem obstoja državne suverenosti.

Najprej se bom osredotočil na spremembe po drugi svetovni vojni, ki so oblikovale prostor, kjer nastopa pojem državne suverenosti. Pri evropskem združevanju bo to vpogled v zgodovino tega procesa, gledan skozi prizmo vprašanja o državni suverenosti. Slovenije v tem procesu zaradi življenja v Jugoslaviji ni bilo, je pa prav to pomembno zanj iz dveh razlogov; to vprašanje je bilo eno ključnih pri drugih državah tekom celotnega procesa in drugič, Slovenija vstopa v neki delno že izoblikovan prostor, kjer pa zgodba še ni zaključena, in to vprašanje ostaja še naprej aktualno.

3.4 Zgodovina evropskega združevanja, obravnavana skozi perspektivo vprašanja državne suverenosti

Del ideje, ki se nanaša na oblikovanja današnje Evropske unije, je povezan s koncem druge svetovne vojne. Primarno je šlo za idejo o miru med evropskimi narodi, ki si jo skušali implementirati na osnovi ekonomskega sodelovanja z ustanovitvijo Evropske zveze za premog in jeklo (ESPJ) leta 1951 v Parizu. Ključna tvorca tega projekta Robert Schuman in Jean Monet sta zagovarjala prenos dela suverenosti na t. i. Visoko oblast. Nista pa predvidela le gospodarske integracije, temveč z združevanjem gospodarstev in nenehno rastjo skupnih institucij tudi politično. Poleg ekonomskega sodelovanja pride po koncu vojne tudi sodelovanje na vojaškem področju. To je čas začetka blokovske delitve in l. 1949 nastane kot rezultat Bruseljske pogodbe med Veliko Britanijo, Francijo in Beneluksom zveza NATO. V evropskem prostoru se je začel proces graditve nove nadsuverne strukture, postopoma posegajoče v čedalje več sfer, ki so bile prej v domeni držav. Združitveni proces je zatem doživljal združitvene valove: od prvih šestih članic ESPJ (Nemčija, Italija, Velika Britanija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg) je narasel na današnjih 15 članic in smo tik pred širitvijo na 25, katere del bo tudi Slovenija. Sama širitev bi zaradi njene kompleksnosti in 50-

letne zgodovine zahtevala posebno obravnavo, vendar se bom v nadaljevanju osredotočil na današnje stanje, ker Slovenija vstopa v neko že dokaj oblikovano zgradbo, in celotnega procesa združevanja zaradi svojega življenja v Jugoslaviji ni doživela.

Sodobnejša zgodovina evropskega povezovanja je povezana z evropsko zgodovino nasilnih združevanj in njenim vrhuncem, drugo svetovno vojno. Temeljno je bilo vprašanje zagotavljanja dolgotrajnega miru, pojavila pa se je tudi nova realnost hladne vojne in izguba vodilne vloge zahodnoevropskih držav v svetu.

Tu se začne zgodovina mnogih pobud in začetek ustanavljanja organizacij, ki so imele za cilj postavitev odnosov med državami na nove temelje ter s tem obnovo evropskih gospodarstev in ponovno uveljavitvijo držav na mednarodnem prizorišču. S tem se je pojavila tudi temeljna dilema, ki je ostala stalnica do današnjih dni: razkorak med težnjo po ohranitvi državne suverenosti in realnostjo povezovanja, ki je to suverenost domnevno zmanjševala.

V splošnem lahko povezovalne težnje razvrstimo v tri osnovne skupine. (Arah 1996, str. 56-58)

Prva skupina predstavlja transatlantske organizacije, ki so povezovale zahodno Evropo in Združene države Amerike tako na gospodarskem kot politično-vojaškem področju. To so l. 1948 ustanovljena OEEC (Organizacija za evropsko gospodarsko sodelovanje), ki se leta 1960 preimenuje v OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj). Tu je bila v ospredju gospodarska pomoč ter širjenje trgovinskega prometa. Drugi dve organizaciji sta WU (Zahodna unija), ki se l. 1954 preimenuje v WEU (Zahodnoevropska unija) ter l. 1949 ustanovljena Severnoatlantska zveza oz. NATO. Obe sta pretežno obrambnega značaja.

V drugo skupino štejemo tiste organizacije, ki so skušale pritegniti k sodelovanju krog držav, ki se niso želele odreči prenosu svoje suverenosti na nadnacionalne institucije, npr. Švica, Avstrija, Švedska. Leta 1949 je bil tako ustanovljen Svet Evrope, organizacija neintegracijskega tipa, kjer se je razpravljalo o gospodarskih, socialnih, kulturnih, znanstvenih, pravnih in upravnih interesih odločalo na podlagi soglasja.

Tretja, za našo razpravo pomembna smer sodelovanja pa je integracijskega tipa, ki teži k vzpostavljanju federativnega tipa sodelovanja. V tem okviru je najbolj prišla na plano prej

omenjena dilema med nacionalnim in nadnacionalnim in iz tega okvira se je razvila današnja Evropska unija. V nadaljevanju bom predstavil zgodovino tega procesa z vidika te dileme. Samih idej in dogodkov, ki so se zgodili v polstoletnem procesu graditve nadnacionalnega, je skoraj nepregledno veliko. Za to razpravo se bom omejil na najpomembnejše dogodke, ki so oblikovali današnji geopolitični položaj.

Postopnost tega procesa se kaže v dosežkih, ki so jih prinesle pogodbe med evropskimi državami. Celotno zgodovino pogodb lahko razdelimo v štiri faze: carinsko unijo, faze skupnega trga, gospodarsko in denarno unijo ter politično integracijo. (Moussis, Evropska unija, 1999, str. 29) V nadaljevanju bom prek dosežkov tistih pogodb, ki so najbolj vplivale na predmet mojega proučevanja, skušal pokazati, kako se je oblikoval današnji relevanten okvir, v katerega vstopa Slovenija, in za tem odprl nekatera aktualna vprašanja.

3.5 Od ekonomskega k političnemu

Vseh ustanovitvenih pogodb ter njihovih sprememb je bilo do danes 18, vendar za zadosten vpogled v predmet proučevanja zadošča pregled tistih, ki so povzročile razrast institucij ter področij sodelovanja. Oboje je del istega predmeta, pri čemer prvo pomeni nove centre moči izven sfere države, drugo pa naraščajočo soodvisnost. Pri vpogledu v prve pogodbe bom izpostavil le stvari, ki se mi zdijo pomembne za razumevanje postopnosti, ki je pripeljala do današnje podobe Evrope. Obširnejša in natančnejša razmejitev odnosov med državo in naddržavo na konkretni ravni ter podrobnejša obravnava institucij sledi v rezimeju teh poglavij.

3.5.1 Pariška pogodba 1951

S to pogodbo, podpisano 18. 4. 1951 v Parizu, je šesterica¹⁴ zahodnoevropskih držav naredila prvi korak k prostovoljnemu prenosu dela državne oblasti. Ustanovljena je bila ESPJ (Evropska zveza za premog in jeklo), ki je bila omejena na ozko področje sodelovanja pri prostem pretoku premoga in jekla ter kapitala in delavcev iz obeh sektorjev med državami članicami. Ti začetki oblikovanja skupnega trga imajo velik pomen pri vseh nadaljnjih

¹⁴ Te države so: Francija, Nemčija, Italija ter Beneluks.

oblikah integracij. Narejen je bil preboj v pripravljenosti za sodelovanje med nedavnimi sovražnicami v vojni.

Pogodba je oblikovala tudi prve nadnacionalne organe: Visoko oblast, Svet ministrov, Evropsko skupščino in Sodišče pravice. Največja pooblastila je imela Visoka oblast, ki jo je sestavljalo 9 članov, iz vsake države eden, le Nemčijo in Francijo sta kot veliki državi zastopala po dva, ter enim dodatnim članom. Odločitve so se sprejemale z večinskim odločanjem in so bile za države obvezujoče.

Ta začetna »mala Evropa« šestih držav je plod pobud Jeanna Moneta in Roberta Schumana, takratnega francoskega zunanjega ministra. Nasproti temu pa je stala t. i. angleška usmeritev, ki jo lahko umestimo v prej omenjeni koncept sodelovanja, ki je zavračal kakršen koli prenos pristojnosti na naddržavno raven. Zaradi razlik v francosko-angleških stališčih je leta 1959 prišlo do ustanovitve alternativne trgovinske organizacije EFTA (Evropsko združenje za prosto trgovino), ki se ji je poleg Velike Britanije priključilo še 8 držav.¹⁵

Ta prva pogodba in kontekst, v katerem je nastala, nam da vpogled v klimo tistega časa, ki je bila zelo zadržana in previdna pri pobudah, s katerimi se je evropska zgodovina srečala prvič v zgodovini. V tem še izrazito medvladnem modelu sodelovanja naklonjenem času je vendarle prišlo tudi do prvih pobud uveljavitve konfederalnega principa združevanja, in to na področjih, ki so pomemben del državne suverenosti. Kako so ambiciozne vizije nekaterih evropskih državnikov prehitevale politično klimo z zamislimi, ki se šele danes, pa čeprav s težavo uveljavljajo, nam ponazori primer poskusa sodelovanja na vojaškem in političnem področju.

3.5.2 Prvi koraki v smeri federalizma

Pobudo za povezovanje evropskih vojska v enotno evropsko armado v okviru »Evropske obrambne skupnosti« (v nadaljevanju EOS) je podal l. 1950 francoski ministrski predsednik Pleven. Vzgib za to zamisel je izviral iz turbulentnega časa na začetku 50. let. To je bil čas

¹⁵ Države EFTE so bile poleg Velike Britanije še Norveška, Švedska, Danska, Avstrija, Portugalska, Islandija, Finska in Švica.

korejske vojne ter ameriških teženj po vključitvi nemške armade v skupno evropsko obrambo pred potencialno nevarnostjo iz Vzhodnega bloka.

OES je bila mišljena kot »mednarodna organizacija nadnacionalne narave, s skupnimi ustanovami, skupnimi oboroženimi silami in skupnim proračunom.« (Arah 1995, str.64) Pristojnosti in avtonomija skupnih organov¹⁶ bi bila tolikšna, da bi sodelovanje dobilo močan federalni značaj. Morda najpomembnejši pokazatelj je predpostavka o neodvisnosti članov Komisarjata od navodil nacionalnih vlad.

Izvedba zamisli je l. 1954 propadla z neratifikacijo l. 1952 podpisane Pogodbe o ustanovitvi OES s strani francoske vlade. Vzroke za neuspeh gre, podobno kot je to značilno za današnji čas, iskati v partikularnih težnjah nacionalnih držav. Francija je po drugi svetovni vojni, podobno kot Velika Britanija, začela izgubljati vlogo predvojne velesile. V njenem interesu je bila predvsem ponovna izgradnja lastne, močnejše ter od preostalega sveta neodvisne armade. Slednje se je kasneje potrdilo z njenim izstopom iz vojaške strukture NATA. Poleg izgube realne moči je na nepripravljenost Francije za tovrstno sodelovanje nedvomno vplivalo tudi sosodstvo do nedavnega sovražne Nemčije, ki jo še danes del evropske javnosti najraje vidi v vlogi »vojaškega palčka in gospodarskega velikana«.

Skupaj s propadom ustanovitve EOS se je za pol stoletja odmaknilo tudi delovanje v smeri političnega povezovanja. To je bilo mišljeno v ustanovitvi »Evropske politične skupnosti« kot krovne organizacije, znotraj katere bi delovali tako načrtovana EOS kot že delujoča ESPJ. Kljub temu da bi bili z realizacijo teh idej položeni temelji federalizma v Evropi, pa je bil vseeno zagotovljen tudi vpliv nacionalnih interesov na delovanje takšne skupnosti. To odstopanje od federalizma se v osnutku Pogodbe o Evropski politični uniji kaže v določilu, da »ministri posameznih članic prek svojega Sveta aktivno sodelujejo pri sprejemanju odločitev Evropskega izvršnega sveta, s čimer naj bi bil zagotovljen vpliv nacionalnih interesov na uresničevanje skupnih« (Arah 1995, str. 66)

Čemu je potem prišlo do nadaljnjih pogodb, do trenda, ki je vodil k vse tesnejšemu sodelovanju? Nedvomno je k temu pripomogla pozitivna izkušnja z že doseženim, ki je prinašala vsestransko gospodarsko korist vpletenim. Postopnost prehoda iz sfere

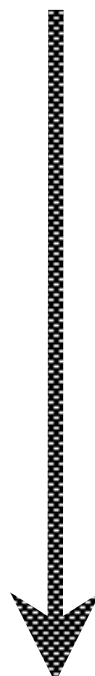
¹⁶ Skupni organi bi bili Komisarjat, Skupščina, Svet ministrov in Sodišče.

ekonomskega v sfero političnega oz. ekonomskega kot temelja, da lahko preide integracija iz nižje v višjo obliko, nam lahko ponazori naslednja shema:

Tabela 1.: Stopnje ekonomske integracije

Nacionalna država	<ul style="list-style-type: none"> • avtonomno sprejema predpise, s katerimi uravnava gospodarsko politiko in ekonomske odnose s tujino
Preferenčni carinski sistemi	<ul style="list-style-type: none"> • samo posamične ugodnosti na carinskem področju • ni skupne carinske tarife proti tretjim državam • ni prostega pretoka produkcijskih faktorjev • ni usklajevanja politik (ekonomske, socialne, fiskalne, monetarne) • ni skupne politike
Območje svobodne trgovine (<i>Free trade area</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • opuščene uvozne dajatve med državami članicami • opuščene količinske omejitve med državami članicami • notranji promet blaga med državami članicami je prost • vsaka država članica lahko uporabi lastne carinske stopnje proti tretjim državam • zaradi izogibanja uvoznim izigravanjem s strani tretjih držav se kreira skupna pravila o izvoru blaga, kar omogoča, da se na meji določi, ali se za konkretni proizvod uporabi to ali drugo carinsko tarifo
Carinska unija (<i>Customs Union</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • vse ovire za trgovanje med državami članicami so ukinjene • določena je skupna zunanja tarifa; to pomeni, da certifikati o izvoru za notranje kroženje niso več potrebni • ko pride proizvod v carinsko unijo, lahko prosto kroži
Skupni trg (<i>Common Market</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • je primarno carinska unija • produkcijski faktorji prosto krožijo • definicija dopušča vrsto opcij glede tretjih držav • različni nacionalni predpisi so še vedno dopustni • uvaja se veliko komunitarnih predpisov • izvaja se kombinacija skupnostnih politik (npr. na področju dela) in nacionalnih politik napram tretjim državam
Ekonomska unija (<i>Economic Union</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • skupni trg je že vzpostavljen • obsoja visoka stopnja koordinacije (harmonizacije) ali celo unifikacije ekonomskih politik • veliko se dogaja na področju monetarne politike in politike razdeljevanja dohodkov
Monetarna unija (<i>Monetary Union</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • kreacija nepreklicno fiksnih menjalnih tečajev in • polna konvertibilnost valut držav članic • ali • ena skupna valuta • ta unija zahteva visoko stopnjo sodelovanja in povezanosti makroekonomskih in proračunskih politik držav članic
Ekonomska in monetarna unija (<i>Economic and Monetary Union</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • kombinacija monetarne unije in ekonomske unije
Popolna ekonomska unija (<i>Full Economic Union</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • popolna unifikacija ekonomij držav članic • skupna politika na vrsti področij • skupnost je domala podobna eni sami državi • nekatera področja politične integracije (celo konfederalne oblike)
Politična unija (<i>Political Union</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • popolna enotnost monetarne, davčne, socialne politike in politike ekonomskih odnosov s tujino • nadnacionalni sistem dejansko nadomešča nacionalno državo z vidika varnosti in suverenosti
Integriran nadnacionalni sistem (<i>Integratet Supranational System</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • enako kakor politična unija • poenoten sociokulturni sistem

Suvere-
nost

Ekono-
mija
obsega

Vir: Grilc 2001, str. 10.

3.5.3 Rimski pogodbi 1957

Pobuda za nadaljnje gospodarsko povezovanje, ki je presegla ozek okvir sodelovanja pri premoži in jeklu, je bila inicirana s strani Beneluksa. Te države so na medvladni konferenci v Messini predlagale vzpostavitev skupnega trga na vseh področjih trgovine, belgijski ministrski predsednik Spaak pa je utemeljeval potrebo po novi mednarodni organizaciji, ki bi skrbela za miroljubno uporabo jedrske energije.

Na tej osnovi sta bili leta 1957 v Rimu istočasno sklenjeni dve novi pogodbi, ki sta poleg že obstoječe ESPJ ustanovili dve novi skupnosti: EURATOM (Evropska skupnost za jedrsko energijo) in EGS (Evropska gospodarska skupnost).

Poglavitni namen Euratoma je bil osnivanje skupnega raziskovalnega programa, ki naj bi prispeval k napredku v pridobivanju jedrske energije v Evropi, sicer pa je bila tudi ta pogodba orientirana k skupnemu trgu za jedrske materiale, skupni jedrski zakonodaji, standardom za varnost in zaščito zdravja, sistemu nadzorovane uporabe jedrske energije ... (Moussis 1999, str. 34)

Druga pogodba, ki je osnovala EGS, pa se nanaša na celotno gospodarstvo. Njen poglavitni cilj je vzpostavitev skupnega trga. Kot pri Pariški pogodbi je bilo tudi tu v ozadju veliko pomislekov, ki so izhajali iz strahu pred izgubo suverenosti. Kot pri vseh drugih integracijah je mogoče tudi pri gospodarskih ločiti med stopnjo zavezanosti nekemu projektu. V prvi tabeli je razvidno, da je skupni trg že nadgradnja carinske unije, medtem ko je območje proste trgovine, katero je predvidela EFTA, še relativno neobvezujoča povezava. Kljub odločitvi za skupni trg pa je pogodba o EGS »predvidela kot skupno le trgovinsko, kmetijsko, transportno in politiko konkurence, politiko na ekonomskem in monetarnem področju pa zgolj koordiniral«. (Arah 1995, str. 74)

3.5.4 Enotni evropski akt 1987

Po desetletjih medvladnih konferenc in številnih sestankih se je zgodila naslednja pomembna dopolnitev Pogodb o ustanovitvi Evropskih skupnosti. Enotni evropski akt (1987), ki ga lahko gledamo kot orodje za implementacijo določil iz t. i. »Bele knjige o dokončanju notranjega

trga, 1985«, je prinesel vrsto sprememb v institucionalnem pogledu in pri krepitvi pristojnosti Skupnosti.

Najpomembnejše spremembe so vključevanje Evropskega parlamenta v zakonodajni postopek ter utrjevanje odločanja na podlagi večine, kar pomeni, da je postal posamezni akt za članico zavezujoč, čeprav ga ni podprla. To pomeni naraščajočo moč prava Skupnosti nad nacionalnimi pravi. Nadalje se predvidi Sodišče prve stopnje, ki razbremeni Sodišče ES ter se okrepi pristojnost Komisije na račun Sveta.

Na drugi ravni pa je temeljna vloga EEA doseganje notranjega trga. Ta je v 8 čl. EEA definiran kot »prostor brez notranjih meja, v katerem je zagotovljeno prosto gibanje blaga, oseb, storitev in kapitala v skladu z določili te pogodbe«. (Pravo evropske unije, 2001: 38) To je bil okvirni cilj, katerega realizacija naj bi potekala vse do leta 1992. Pri prostem pretoku blaga večjih problemov ni bilo, medtem pa so druge tri svoboščine doživele zastoje in smo temu - o tem tudi v nadaljevanju - priča še danes.

EEA, čeprav orientiran na ekonomsko povezovanje, pomeni tudi prve zametke tesnejšega političnega integriranja. Počasi se je pokazalo, da ekonomsko sodelovanje ne more potekati samodejno, če ni tudi vsaj določene stopnje politične integracije. Glede na čas poznih 80. let je treba izpostaviti tudi pritiske multinacionalnih interesnih združenj, ki so v tem času postajala novo gibalno v integracijskih procesih.

3.5.5 Maastrichtski sporazum 1992; od ekonomskega k političnemu

Maastrichtski sporazum je poznan tudi pod imenom Pogodba o Evropski uniji. Ta pogodba (v nadaljevanju PEU) je postavila strukturo Evropske unije na tri temelje. Z njo so se dotedanje tri evropske skupnosti¹⁷ ter Gospodarska in monetarna unija združile v njen prvi in do sedaj najpomembnejši steber. Ta steber pomeni dotedanje evropsko pravo v ožjem pomenu besede. Pomen tega stebra je v njegovi supranacionalni organiziranosti; le-ta steber deluje v okviru dosedanje evropske institucionalne strukture, torej po načelu nadnacionalnega odločanja,

¹⁷ Te tri skupnosti so: Evropska gospodarska skupnost (EGS), Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ) ter Evropska skupnost za jedrsko energijo (EURATOM).

medtem ko sta druga dva stebra še zmeraj podvržena izrazitemu medvladnemu sodelovanju, kjer se odločitve sprejemajo zgolj konsenzualno.

Pomembni novosti v prvem stebru sta uvajanje koncepta državljanstva Evropske unije (čl. 8 PEU) ter določitev časovnih rokov za uresničitev ekonomske in monetarne unije (EMU), ki naj bi začela veljati 1. 1999. Pri slednjem so pomembni t. i. maastrichtski konvergenčni kriteriji¹⁸, katerih izpolnjevanje sili države v finančno disciplino.

Drugi steber predstavlja skupno zunanjo in varnostno politiko držav članic unije. Primarne dejavnosti in cilji so zajeti v členu J13 v Sporazumu o evropski uniji in definirajo trinajst skupnih pozicij po členu J2 istega sporazuma. Evropska unija je nadaljevala razvoj političnega dialoga z nekaterimi državami in skupinami le-teh, s številnimi vladami in mednarodnimi organizacijami z namenom razširjanja svoje dejavnosti branitve človekovih pravic in osnovnih svoboščin. Prizadevala si je tudi za promocijo in ohranitev miru s ponujanjem svojih uslug, kot posrednik pomagala k vzpostavitvi dialogov in oskrbi s humanitarno pomočjo v primerih oboroženih spopadov in kriz.

Evropska unija je bila vedno večkrat poklicana za političnega igralca na mednarodnem prizorišču. Potreba po skupni zunanji in varnostni politiki takratnih petnajstih držav članic ni bila zahtevana le od takrat obstoječih mednarodnih organizacij. Konec hladne vojne in izbruh novih konfliktov v Evropi in sosednjih regijah je postajal vse večji razlog za graditev bolj jasne in homogene zunanjepolitične in varnostne identitete.

Politični načrt za Evropo, ki ga je Evropski svet sprejel v Madridu decembra 1995, določa zunanjepolitične izzive, s katerimi naj bi se Unija soočala v naslednjih letih: razširjanje pogajanj s Ciprom, nadaljevanje politike dialoga, kooperacije in partnerstva s sosedi Unije, posebno Rusije, Ukrajine, Turčije in držav Sredozemlja ter ustanovitve vseevropskega varnostnega sistema. Druge točke zadevajo čezatlantsko sodelovanje, uresničevanje tradicionalnih odnosov z afriškimi, karibskimi in pacifiškimi državami ter zблиževanje odnosov z Azijo in Južno Ameriko.

¹⁸ Konvergenčni kriteriji so štirje: *stabilnost cen, trajno solidno stanje javnih finance, stabilnost menjalnega tečaja in konvergenčnost dolgoročnih obrestnih mer.*

Že v Maastrichtu so se države članice prvič zedinile o vključevanju varnostnih in obrambnih vprašanj v Sporazum. Skupna zunanja in varnostna politika naj bi pokrivala vsa vprašanja, ki zadevajo varnost Evropske unije, in naj bi dolgoročno vključevala uokvirjanje skupne obrambne politike, ki bi eventuelno vodila do skupne obrambe¹⁹. Obstoječa unija držav, ki vsebuje nevtralne in neuvrščene države, namreč ne more biti obrambna zveza in ne more razvijati skupnih obrambnih struktur.

Odločitve in mere o implikacijah obrambne politike so bile pripravljene po naročilu Unije s pomočjo tedanje Zahodnoevropske Unije²⁰, v kateri so bile članice Evropske Unije zastopane kot članice ali opazovalke. Leta 1992 je Zahodnoevropska unija potrdila odgovornost Nata za skupno obrambo in formalno odločila, da mu zaupa svoje operacije vzpostavljanja in ohranjanja miru.

Temelji zunanje in varnostne politike, ki so bili postavljeni v Maastrichtu (čl. J 2), so:

- varovanje skupnih vrednot, primarnih interesov in neodvisnosti Unije,
- ojačitev varnosti Unije in njenih članic z vseh vidikov,
- ohranitev miru in ojačitev mednarodne varnosti,
- promocija mednarodnega sodelovanja,
- razvoj in utrditev demokracije in vloge zakona ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Maastrichtski prehod od evropske politične kooperacije v 70. letih do oblikovanja skupne zunanje in varnostne politike kot enega od stebrov Evropske unije je bil velik korak v smeri združevanja na polju političnega. Treba pa je tudi dodati, da na tej točki še ni sredstev in organov, ki bi omogočala sprejemanje in udejanjanje odločitev ter nadzirala morebitno neupoštevanje skupnih stališč in odlokov. Kljub ločenosti tega stebra od prvega stebra Skupnosti v institucionalnem in pravnem vidiku ter medvladni zasnovi delovanja pa od nje

¹⁹ čl. J4(1) Sporazuma o Evropski Uniji

²⁰Zahodnoevropska Unija ima nekoliko krajšo zgodovino od Nata; dokončno je bila oblikovana l. 1955. Ta organizacija je bila projekt Evropske unije, da v okvirih Nata bolje umesti evropsko obrambno in varnostno identiteto in se tako deloma izmakne prevelikemu ameriškemu vplivu v Natu. Njen pomen je bil v tem, da je bila to edina organizacija, ki je bila pripravljena voditi evropske vojaške akcije na humanitarnem področju ter sodelovati pri mirovnih akcijah in preprečevanju spopadov. Da pa evropska obrambna identiteta v praksi tekom vseh teh desetletij od njenega nastanka ni zaživela, je pokazala nujnost ameriškega posredovanja na Kosovu l. 1999.

vendarle ni povsem ločen. V način delovanja so vpletene institucije Skupnosti, zlasti Evropski svet. Je tisti organ, ki določa splošne cilje skupne zunanje in varnostne politike.

Tretji stebel pomeni sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev. Tudi tovrstno sodelovanje na medvladni osnovi je obstajalo že v 70. in 80. letih. V Rimu so se v 70. letih resorni ministri dogovorili o enotni strategiji boja zoper mednarodni terorizem in trgovino z mamili. Nastala je t. i. Skupina Trevi²¹. Iz nje so nastale številne specializirane podskupine.

Primer, ki morda najbolj nazorno kaže poseganje tovrstnega sodelovanja v klasično pojmovanje državne suverenosti, je podpis Schengenskega sporazuma. Ta sporazum se je zgodil l. 1985 v luksemburški vasi Schengen in je imel za cilj popolno odpravo mejne kontrole na notranjih mejah članic ob hkratni poostitvi kontrole na zunanjih mejah. Skoraj vse prejšnje carinske relacije med državami so bile v njem odpravljene. Zagotovitev najteže sprejemljive »svoboščine prostega pretoka ljudi« vključuje tudi prehod tuje policije v drugo državo. Drug velik problem za uresničitev odprave mejne kontrole pa je bila različna zakonodaja v državah, npr.: politika do drog, zakon o nošenju orožja ... Schengenski sporazum tako ni postal del tretjega stebra Evropske unije. Njegov pomen pa je v tem, da je omogočil sodelovanje tistih držav znotraj Unije, ki so to same želele. Na začetku so bile to države celinske Evrope²². Kasneje je ta sprva medvladni model sodelovanja, ki je bil izven evropskega pravnega reda, prešel pod okrilje EU.

Področja delovanja skupne notranje in pravosodne politike po Maastrichtu so po členu K1: politika azila, imigracija v države članice in nadzor njihovih zunanjih meja, tujska politika ter ureditev bivanja in delovnih dovoljenj za državljane tretjih držav, boj proti odvisnosti od mamil, boj proti mednarodnim goljufijam, zlasti pranju denarja, pravosodno sodelovanje v civilnih in kazenskih zadevah (v boju proti terorizmu, mednarodni trgovini z mamili, posebnim oblikam mednarodnega organiziranega kriminala v povezavi z izgradnjo evropske policije – Europol). (Grilc 2001, str. 61)

Kot pri prejšnjem stebri ima tudi tukaj pri izvajanju navedenih nalog vodilno vlogo Evropski svet, ki deluje na iniciativo Komisije ali držav članic. Oblikuje skupna stališča, izvaja ukrepe ter sklepa meddržavne sporazume.

²¹ Trevi je kratica za Terrorisme, radicalisme, extremism, violence, internationale.

²² Velika Britanija in Irska imata posebno mejno kontrolo zaradi severnoirskega vprašanja.

Sama zasnova pravnega sodelovanja se uvršča v tretji steber, vendar največkrat le kot formalna oblika, saj udejanjanje in posledice velikokrat zadevajo predvsem ekonomski sektor. Povezovanje v smislu jurisdikcije se najbolj kaže v ustanovitvi skupnih unijskih institucij, ki odloke udejanjajo v praksi. To so Evropski parlament, Svet ministrov, Evropska komisija in sodišča. Od l. 1993 je treba med organe v formalnem smislu prišteti še petega, sicer ustanovljenega že l. 1977. To je Računsko sodišče z nalogo nadzora proračunske porabe Skupnosti, ki pa ga je sporazum iz Maastrichta s formalno premestitvijo v peti del PES »povzdignil« med institucije.

Posebnega pomena je tudi v 3.b. člen PES uvedeno načelo subsidiarnosti. To načelo naj bi bil tisti dogovor, ki bi vsaj delno razrešil dilemo o prenosu suverenosti na nadnacionalno raven. Subsidiarnost v bistvu pomeni decentralizacijo Evropske unije na tistih področjih, kjer je to najbolj smotrno, v drugih primerih pa velja nadnacionalna ureditev. Odločitve naj bi se tako sprejemale čim bližje državljanom, posegi Bruslja pa so možni takrat, ko določenih stvari ni možno dovolj uspešno urejati na nacionalni ravni. Prilagodljivost tega koncepta določajo trije kriteriji, po katerih se presoja ali mora biti neki problem v nadnacionalnem okviru. Velja, da so potrebni ukrepi Bruslja, če »vključuje obravnavani problem transnacionalne vidike, če bi ukrepi le s strani držav članic bili v nasprotju z zahtevami Pogodbe, ali bi bistveno škodovali interesom drugih držav članic, ali če bi pomenili ukrepi na nivoju Skupnosti očitno večje koristi v primerjavi z ukrepi na nivoju držav članic« (Moussis 1999, str. 40)

3.5.6 Amsterdamska pogodba 1997

Amsterdamska pogodba, podpisana oktobra 1997 (začetek veljave 1. maj 1999), ohranja tristebno podobo Evropske unije, čeprav posega tako v Pogodbo o Evropski uniji (PEU) kot v Pogodbo o Evropskih Skupnostih (PES). Struktura pogodbe je iz treh delov, ki prinašajo materialnopravne spremembe, poenostavitve ter splošne in končne določbe.

Za to razpravo je morda najpomembnejša sprememba v odnosu med tretjim in prvim stebrom Unije. Kot je bilo rečeno že v obravnavi tretjega stebra predhodne pogodbe, so smernice pravosodne politike v veliki meri posegale v ekonomski sektor, torej v okvir prvega stebra.

Amsterdamska pogodba je steber pravosodja in notranjih zadev skrčila na policijsko in pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah.

Tisti del vsebine prejšnjega tretjega stebra, ki je sedaj prešel v prvi steber in ga predstavljajo politike do viz, azila, migracij, ima skupni imenovalec področja prostega gibanja oseb. V tretjem stebru pa, kot pove novi okrnjeni naslov njegovega dometa, ostajajo skupni cilji sodelovanja policijskih ter pravosodnih organov pri preprečevanju terorizma, tihotapljenja drog, rasizma, ksenofobije ... Sodelovanje na tem področju, čeprav tesno, ostaja na izrazito medvladnem modelu. Gre za sodelovanje med nacionalnimi pravosodnimi organi, carinami in policijami držav članic ob pomoči Europolu.

Morda bi pričakovali, da pomeni prenos vsebine iz tretjega stebra v prvega tudi prehod iz meddržavnega sodelovanja na nadnacionalno raven. Tu je potrebno opozoriti, da porazdelitev pristojnosti med organi in institucijami Unije tega še ne dopušča, kajti v »Svetu se odloča s konsenzom, Komisija nima izključne pravice zakonodajne iniciative, Evropski parlament nima zadostnega vpliva in tudi Sodišče Evropskih skupnosti nima dovolj velikih pristojnosti«. (Grilc 2001, str. 73)

V obdobju med Maastrichtom in Nico je tudi Slovenija stopila na pot priprav na polnopravno članstvo v evropske integracije. Do leta 1992 je torej postavljeno okolje, v katerem Slovenija še ni mogla sodelovati tudi na pogajanjih v Nici še ne kot polnopravna članica, je pa bila že povabljen, da predstavi svoja stališča. Pred pogodbo iz Nice bom podal vpogled v pot slovenskega vključevanja v evropske povezave.

3.6 Vključevanje slovenske države v evropske integracije

Od razglasitve samostojnosti Republike Slovenije, ki se je zgodila na Trgu revolucije v Ljubljani 26. junija 1991, torej od nastopa državnosti in s tem suverenosti, je slovenska zunanja politika dosledno zagovarjala vključitev v Evropsko unijo kot prioriteto nalogo. Leta 1992 je Slovenija zaprosila za sklenitev »Evropskega sporazuma o pridružitvi« Evropskim skupnostim in državam članicam, ki delujejo v okviru Evropske unije. Sporazum je bil podpisan 10. junija 1996, v veljavo pa je stopil 1. februarja 1999. Glavni cilj tega sporazuma

je bila zagotovitev ustreznega institucionalnega okvirja za politični dialog ter usmerjanje trgovinskih in ekonomskih odnosov.

Pri nadaljnji obravnavi bom skušal prikazati, kakšno je bilo »pričakovano obnašanje« Slovenije, kakšne obveze je sprejemala ter s tem ponazoril, v kolikšni meri se je zgodil osip suverenosti na formalni ravni. Iz tega novega stanja je možno ob upoštevanju aktualnih integracijskih procesov, z njimi povezanih dilem ter vpogledu v ekonomski vidik EU napovedati, ali se bo za Slovenijo izpolnilo pričakovanje, da pridobiva na »dejanski« suverenosti. Slednjo lahko enačimo s tem, v kolikšni meri bo v novem okviru deljene suverenosti lahko izpolnjevala svoje nacionalne interese.

3.6.1 Kopenhaški kriteriji - erozija državne suverenosti

V juniju leta 1993 je Evropski svet v Kopenhagnu določil tri poglobitve kriterije, razdeljene na množico podkriterijev, ki so dali smernice za postopno, vendar celostno prilagoditev držav kandidatki pred vstopom v EU.

Kriteriji oziroma zahteve Evrope do Slovenije so bile naslednje:

- *Politične*, ki so zahtevale, da države kandidatke »zagotavljajo stabilnost institucij, ki zagotavljajo demokracijo, vladavino prava, človekove pravice ter spoštovanje in zaščito manjšin«.
- *Ekonomske*, katere so zahtevale »obstoj in delovanje tržne ekonomije ter sposobnost spopadati se s tekmovalnimi ekonomskimi silami znotraj Unije.«
- *Sprejemanje *acquis communautaire**, kar pomeni »sposobnost prevzeti obveze članstva, vključno s privrženostjo političnim, ekonomskim in monetarnim ciljem Unije«. (Towards the enlarged Union, 2002: 8)

Julija 1997 je Evropska komisija v dokumentu Agenda 2000 podala mnenje o vseh kandidatkah in za Slovenijo je bilo to mnenje ugodno. Septembra istega leta je slovenska vlada sprejela Strategijo za vključevanje Slovenije v Evropsko unijo, tri mesece kasneje pa je Evropski svet na podlagi ugodnega mnenja Komisije odobril začetek pristopnih pogajanj s šestereco držav, med njimi tudi s Slovenijo. Pogajanja so se začela 31. marca 1998. (Slovenija in Evropska unija 2003, str. 8)

Pogajanja med Slovenijo in Evropsko unijo so se začela 31. marca 1998. Nekaj dni za tem je vlada imenovala desetčlansko Ožjo pogajalsko skupino pod vodstvom Janeza Potočnika ter enaintrideset delovnih skupin. Pogajanja so potekala po enaintridesetih vsebinskih sklopih²³, ki pomenijo evropski *aquis communautaire*.²⁴ Pogajanja so bila bolj prevzemanja evropskega pravnega reda, kajti pravni red, plod polstoletne izgradnje na podlagi mnogih kompromisov med članicami, velja za »nedotakljivega« in ga mora vsaka nova članica sprejeti takšnega, kot je. Na področjih prevzemanja, ki so bila za posamezne države teže izvedljiva, so države lahko predlagale t. i. prehodna obdobja, vendar so jih morale dobro utemeljiti. Obstojale so tudi t. i. izjeme, torej odstopanja od uveljavljenega pravnega reda, vendar le v posebnih primerih.

Pogajanja med Slovenijo in Unijo so potekala med predstavniki Slovenije (člani pogajalske ekipe, predstavniki ministrstev, delodajalcev, delojemalcev in nekaterih nevladnih organizacij) ter predstavniki Evropske komisije. Slednja je od leta 1997 glede izpolnjevanja kopenhaških kriterijev podajala letna poročila o napredku Slovenije Evropskemu svetu. V Agendi 2000 so bili določeni tudi številni podkriteriji, Komisija pa je razvila tudi svojo metodologijo za njihovo ocenjevanje.

Tabela 2: Stopnje politične integriranosti

Informacije	<ul style="list-style-type: none"> • partnerji se strinjajo, da informirajo drug drugega o namenih in orodjih za doseglo namenov znotraj relevantne politike • partnerji uporabljajo informacije za to, da spreminjajo svojo politiko in gredo v smer bolj koherentne (kasneje skupne) politike • partnerji so popolnoma svobodni, da delujejo tako, kakor mislijo, da je dobro za njih • nacionalne pristojnosti so nedotaknjene
Konzultacije	<ul style="list-style-type: none"> • partnerji se informirajo in iščejo mnenja in nasvete pri drugih • izvajajo skupne analize in razpravljajo

²³ Pogajalska področja so naslednja: Prost pretok blaga, Prost pretok oseb, Prost pretok storitev, Prost pretok kapitala, Pravo gospodarskih družb, Konkurenca državne pomoči, Kmetijstvo, Ribišstvo, Transport, obdavčitev, Ekonomska in monetarna unija, Statistika, Socialna politika zaposlovanja, Energija, Industrijska politika, Mala in srednja podjetja, Znanost in raziskave, Izobraževanje, usposabljanje in mladina, Telekomunikacije in informacijske tehnologije, Kultura in avdiovizualna politika, Regionalna politika in koordinacija strukturnih skladov, Okolje, Varstvo potrošnikov in zdravja, Pravosodje in notranje zadeve, Carinska unija, Zunanji ekonomski odnosi in menarodna razvojna pomoč, Skupna zunanja in varnostna politika, Finančni nadzor, Financiranje in proračun, Institucije, Razno.

²⁴ *Aquis communautaire* pomeni celoto zakonov in predpisov, političnih usmeritev, praks in obveznosti, ki so jih države članice EU sprejemale v polstoletnem procesu razvoja Evropske unije na temelju ustanovitvenih pogodb.

	<ul style="list-style-type: none"> • koherentnost promovirajo aktivno • suverenost je formalno nedotaknjena, vendar se deloma že seli navzgor
Koordinacija	<ul style="list-style-type: none"> • partnerji se sporazumevajo o koherentni politiki z multilateralnimi pogajanjmi, ki so prelita v pogodbe mednarodnega javnega prava • koordinacija pomeni prilagoditev zakonodaj držav članic, tako, da je medsebojno usklajena • koordinacija velikokrat pripelje v harmonizacijo
Harmonizacija	<ul style="list-style-type: none"> • nadgradnja koordinacije
Unifikacija	<ul style="list-style-type: none"> • opustitev nacionalnih instrumentov • zamenjava nacionalnih instrumentov z unijskimi

(povzeto po Grilc 2001, str. 11)

Politični kriterij je v osnovi deljen na demokracijo in vladavino prava ter človekove pravice in zaščito manjšin. Prvi del zajema oceno slovenskega parlamenta, izvršilne veje oblasti, pravnega sistema ter protikorupcijskih ukrepov. Pri obravnavi parlamenta je posebej omenjen tudi napredek pri nujnih spremembah slovenske Ustave, ki omogočajo vstop države v EU. Na simbolni ravni nekatere od teh sprememb posegajo v samo bistvo tradicionalno razumljenega koncepta suverenosti in bodo v nadaljevanju še obravnavane. Drugi pa zajema raziskovanje, kako so naslednje pravice in svoboščine udejanjane v praksi: državljanske in politične pravice, pogoji v zaporih, brezplačna pravna pomoč, svoboda izražanja, svoboda veroizpovedi, denacionalizacijski proces, ekonomske, socialne in kulturne pravice, pravice nemočnih ter pravice in zaščita manjšin.

Tudi ekonomski kriterij ima dva osnovna elementa: obstoj delujočega tržnega gospodarstva in sposobnost Slovenije, da vzdrži tekmovalne ekonomske pritiske znotraj Unije. Delujoče tržno gospodarstvo pomeni zagotovitev liberalizacije cen in trgovine, makroekonomsko stabilnost, razvit finančni sektor ter odsotnost večjih omejitev pri vstopanju in izstopanju na slovenski trg. Sposobnost Slovenije vzdržati tekmovalne pritiske, pa poleg prej omenjenega predpostavlja tudi zagotavljanje zadostne količine človeškega in fizičnega kapitala, znotraj katerega je tudi razvita infrastruktura. V povezavi s tem je pozornost usmerjena k vplivanju vladne politike in zakonodaje na tržno tekmovalnost, stopnji trgovinske integracije Slovenije z Unijo ter številu majhnih podjetij. Oba elementa sta pri ocenah razdeljena na serijo

nadaljnjih konkretnih podkriterijev (rast BDP, stopnja inflacije, analiza bančnega sistema ...)»²⁵, ki obravnavajo ekonomski sektor.

Tretji kriterij, sprejemanje in udejanjanje *acquis communautaire*, se nanaša na sprejemanje in udejanjanje evropskega pravnega reda in je razdeljen na prej omenjenih enaintrideset (v poročilih Evropske komisije le 29) pogajalskih poglavij, zaradi katerih je Slovenija ustanovila ravno toliko delovnih teles. Skoraj vsako od poglavij, ki so ekonomsko-politične narave, je razdeljeno naprej in zajema ves unijski pravni red na posameznem področju. Slovenija je v pogajanjih iztržila osemnajst prehodnih obdobj in dve izjemi, torej odstopanji od unijskega pravnega reda, v enem, sicer zelo pomembnem poglavju prostega pretoka delovne sile pa je prehodno obdobje za vse kandidatke razen za Malto in Ciper zahtevala Evropska unija.

Pogajanja so bila v začetnih letih večinoma neproblematično sprejemanje oziroma usklajevanje slovenske zakonodaje z evropsko, v sklepni fazi, ki se je nanašala na finančni vidik slovenskega vstopa v Unijo, pa je prišlo do trših pogajanj. Ta so se začela na začetku leta 2002, ko je Evropska komisija objavila »Skupno finančno perspektivo 2004-2006«. Stališča tega dokumenta so dajala iz skupnega evropskega proračuna Sloveniji manj denarja, kot bi si želela, zato je slovenska stran začela z argumentiranim predstavljanjem svojih predlogov Evropski komisiji in državam članicam. V zaključku istega leta je slovenskim pogajalcem uspelo okrepiti določene finančne postavke ter izboljšati neto proračunski položaj Slovenije, kar je pomembno za dolgoročni razvoj države. Zadnja pogajanja, ki so se odvijala od novembra 2002 do zasedanja Evropskega sveta v Kopenhagenu, so pomenila dokončanje celotnega pridružitvenega procesa. Evropski svet je 13. decembra 2002 potrdil, da lahko deset novih držav vstopi v Evropsko unijo kot polnopravne članice.

3.6.2 Spremembe slovenske ustave

Vlada je na začetku leta 2003 na podlagi 168. člena ustave, ki omogoča spremembe ustave, predlagala Državnemu zboru, da začne postopek za spremembe tistih členov ustave, ki bi omogočili prenos izvrševanja dela suverenih pravic z naše države na mednarodne organizacije. Spremembe so se nanašale na štiri t.i. evropske člene: 3., 8., 47. in 68. člen

²⁵ Za podroben pregled glej »2002 Regular report on Slovenia's progress towards accession«, strani 33-41.

ustave, ki v prvotni različici ne dopuščajo prenosa državne suverenosti. 8. člen je kasneje ostal nespremenjen, ker je bila nameravana sprememba vsebinsko zajeta v novem členu 3.a²⁶. Katere so torej spremembe temeljnega slovenskega zakonodajnega akta, ki neposredno *de iuri* posegajo v državno suverenost?

3. člen izvirne ustave v svojem drugem odstavku navaja: »V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljani jo izvršujejo neposredno in z volitvami po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno«. Dopolnitev tega člena z novim dodanim členom 3.a²⁷ omogoča, da Slovenija na podlagi mednarodne pogodbe pristopi k mednarodnim organizacijam naddržavne narave ter nanje prenese izvrševanje dela suverenih pravic, ki jih v teh organizacijah izvršuje enakopravno z drugimi članicami neposredno ali po skupnih organih.

47. člen ima izvorno zapisano, da »državljana Slovenije ni dovoljeno izročiti tuji državi. Tujca je dovoljeno izročiti samo v primerih, predvidenih z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo«. (Ustava Republike Slovenije, 1992: 21) Temu členu je dodan še odstavek, ki glede na prej navedeni člen omogoča izjemo: »Državljana Slovenije ni dovoljeno izročiti ali predati, razen če obveznost izročitve ali predaje izhaja iz mednarodne pogodbe, s

²⁶ <http://www.gov.si/vrs/slo/vlada/ustava-spremembe-01.pdf> (dostop: 2.2.2004)

²⁷ Člen 3.a, dodan leta 2003, Ur.l RS št. 24/03 pravi: »Slovenija lahko z mednarodno pogodbo, ki jo ratificira Državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev, prenese izvrševanje dela suverenih pravic na mednarodne organizacije, ki temeljijo na spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, demokracije in načel pravne države ter stopi v obrambno zvezo z državami, ki temeljijo na spoštovanju teh vrednot.

Pred ratifikacijo mednarodne pogodbe iz prejšnjega odstavka lahko Državni zbor razpiše referendum. Predlog je na referendumu sprejet, če zanj glasuje večina volivcev, ki so veljavno glasovali. Državni zbor je vezan na izid referenduma. Če je bil referendum izveden, glede zakona o ratifikaciji take mednarodne pogodbe, referendumu ni dopustno razpisati.

Pravni akti in odločitve, sprejeti v okviru mednarodnih organizacij, na katere Slovenija prenese izvrševanje dela suverenih pravic, se v Sloveniji uporabljajo v skladu s pravno ureditvijo teh organizacij.

V postopkih sprejemanja pravnih aktov in odločitev v mednarodnih organizacijah, na katere Slovenija prenese izvrševanje dela suverenih pravic, vlada sproti obvešča Državni zbor o predlogih takih aktov in odločitev ter o svoji dejavnosti. Državni zbor lahko o tem sprejema stališča, vlada pa jih upošteva pri svojem delovanju. Razmerja med državnim zborom in vlado iz tega odstavka podrobneje ureja zakon, ki se sprejme z dvotretjinsko večino navzočih poslancev.«

katero Slovenija v skladu z določbo prvega odstavka 3.a člena prenaša izvrševanje dela suverenih pravic na mednarodno organizacijo.«²⁸

Zadnji od tako imenovanih evropskih členov je 68. člen, ki izvorno določa, da »tujci lahko pridobivajo lastninsko pravico na nepremičninah pod pogoji, ki jih določa zakon. Na zemljiščih tujci ne morejo pridobiti lastninske pravice, razen z dedovanjem ob pogoju vzajemnosti«. Dopolnitev tega člena²⁹ omogoča, da se ob pristopu Slovenije Evropski uniji zagotovi državljanom drugih držav članic možnost pridobivanja lastninske pravice na nepremičninah pod enakimi pogoji, kot jih imajo domači državljani. Izjema v evropskem merilu je pri tem delu zakonodaje Danska, ki si je tekom pristopnih pogajanj zaradi strahu pred nemškimi nakupi zemljišč izbojevala pravico do restriktivne zakonodaje na tem področju.

3.6.3 O čem se bo še odločalo v Sloveniji in o čem v Bruslju

Od leta 1990 oziroma 1991, ko je takrat še tridomna slovenska skupščina sprejela Ustavo, je Državni zbor kot najvišji zakonodajni organ v državi sprejemal vse zakone in nekatere izvedbene akte, podzakonski akti pa so bili stvar vlade. Odločitev, da Slovenija pristopi k EU, je pomenila, da se naša država odpoveduje delu suverenosti in jo prenaša na evropske institucije, kar pomeni, da se bistveni del zakonodaje ne bo več sprejemal v Ljubljani, ampak v Bruslju, pri čemer bodo imeli nekateri bruseljski pravni akti pri nas neposredno veljavo, nekatere druge pa bo moral v življenje pospremiti slovenski parlament. Skratka, z ratifikacijo pogodbe o pristopu se bo parlament odpovedal svoji zakonodajni funkciji v tistem delu, ki je prenesena na institucije EU, glavni pogajalec pa bo postala vlada. (Vukelić 2003, str. 8-10)

Kateri so bruseljski pravni akti in kako se delijo po stopnji obveze za Slovenijo?

²⁸ Sprememba člena iz leta 2003, Ur. l. RS št. 24/03.

²⁹ Izvornemu določilu, ki ostaja nespremenjeno, je dodano: »Tujci lahko pridobijo nepremičninsko pravico pod pogoji, ki jih določa zakon, ali če tako določa mednarodna pogodba, ki jo ratificira Državni zbor ob pogoju vzajemnosti.

Zakon in mednarodno pogodbo iz prejšnjega odstavka sprejme Državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev. Tujci lahko pridobijo lastninsko pravico na nepremičninah pod pogoji, ki jo določa zakon ali mednarodna pogodba, ki jo ratificira Državni zbor«.

Dokler v vseh državah članicah ni ratificirana prva evropska ustava kot najbolj primarni pravni vir, ima Evropska skupnost več vrst aktov mednarodnopravne narave, tj. mednarodne pogodbe, ki so primarni pravni viri. To so:

- ustanovitvene pogodbe in njihove dopolnitve,
- pogodbe, sklenjene s tretjimi državami,
- pogodbe (konvencije), sklenjene med državami članicami.

Sekundarni pravni viri so tisti, ki na primarnih črpajo svojo moč. Pravni akti, ki so Svetu Evropske unije in Evropski komisiji na voljo za uresničevanje njihovih funkcij, so:

- uredbe (poglavitni zakonodajni instrument s katerim se zagotavlja enotnost ureditve; so »splošno uporabne, v celoti obvezne ter neposredno uporabne v vseh državah članicah« (čl. 189/2 PES),
- direktive (so prav tako pravni akti obvezne narave, zavezujejo pa države članice »le kar zadeva rezultat, ki ga je treba doseči, prepuščena pa jim je izbira oblike in metode za doseg tega rezultata« (čl. 198/3 PES),
- odločbe (so individualni upravni akti, naslovljeni na posamezne subjekte. Z njimi izvršni organ Skupnosti ureja posamična in konkretna razmerja. Za naslovljenca so kot posamični akt popolnoma obvezne),
- priporočila in mnenja (po izrecni določbi PES v čl. 189/5 nimajo obvezne veljave).

Če bi poskušal v grobem odgovoriti na vprašanje, o čem bo izključno odločal slovenski parlament, (teh zadev, ki jih ni prenesel na institucije EU), bi lahko povedal, da gre predvsem za vprašanje izobraževanja, pa še tega ne v celoti, kulture, športa, matičnih zadev, varstva pred naravnimi nesrečami in podobno. V izključni bruseljski pristojnosti pa ostajajo ekonomske in monetarne zadeve, carine, prost pretok oseb, kapitala in storitev, kmetijstvo, vite, azil, migracije, transport, davki, zaposlitve, trgovina, socialna varnost, varstvo potrošnikov, industrija, varstvo okolja in drugo.³⁰ Po približnih ocenah je 70% zakonodaje tako ali drugače povezane z EU.

3.7 Aktualna vprašanja in dileme evropske integracije

³⁰ To sodi v okvir že omenjenih 31 pogajalskih poglavij.

Analiza pristopnega procesa nam lahko poda vpogled v količino sprememb, skozi katere je morala naša država, vendar se je sočasno, ravno tako v luči skorajšnje širitve Unije, odvijal še neki drug proces, ki določa novo postavitev odnosov v Uniji. Ob doslej največji širitvi, se je pojavilo vprašanje učinkovitega delovanja Unije in to je terjalo od članic nove premisleke, ki so se odrazili v sprejetju Pogodbe iz Nice, ustanovitvi Evropske konvencije, ter poizkusu sprejetja Osnutka pogodbe o ustavi za Evropo, oziroma pogovorno rečeno evropsko ustavo. V teh štirih letih je evropska petnajsterica bolj ali manj uspešno skušala nadgraditi stanje po amsterdamski pogodbi in pripraviti okvir, ki bi omogočal normalno delovanje Unije po vstopu novih držav oziroma petinsedemdesetih milijonov novih državljanov Evrope. Ta prizadevanja so, sploh po pogodbi iz Nice, naletela na številne težave, odprla so se nova vprašanja, ki bodo vplivala tudi na položaj Slovenije. Meddržavni odnosi ter odnosi na relaciji med državami in evropskimi institucijami, tako kot ves čas prek medsebojnih dogovorov oziroma pogodb, postavljajo okvire delovanja. Sploh zadnji čas, ki je pomemben za položaj Slovenije, je v dilemah ki so zaznamovala ta čas, najti skupni imenovalac: težavnost sklepanja kompromisov zaradi večnega razkoraka med težnjami držav po ohraniti in celo večanju svojega vpliva na eni strani ter udejanjanjem ideje nadsacionalnega delovanja kot njegovega antipoda. Slovenija je v tej igri petindvajseterice majhen in nov igralec in si tako ni mogla privoščiti izhajati iz pozicije moči, kakor so to počele nekatere večje države.

Četudi Evropsko unijo največkrat razumemo kot proces, ki je nenehno v spreminjanju, se je vseeno moč opreti na neke točke, ki so postavile nove okvire delovanja. V prejšnjih poglavjih so bile to do sedaj dosežene pogodbe, sedaj pa je tista točka, ki bo na novo določila okvir delovanja, evropska ustava in z njo povezana vprašanja. V tem procesu je Slovenija že sodelovala: iz policy-takerja je prešla v policy-makerja.

3.7.1 Pogodba iz Nice 2000; priprave na širitev

Medvladna konferenca v Nici je potekala v času priprav na doslej največjo širitev članstva v Uniji. Na dnevnem redu so bila vprašanja institucionalne preнове, ki so ostala odprta po predhodni pogodbi. Gre za velikost in sestavo Evropske komisije, tehtanje glasov v Svetu ministrov in razširitev odločanja s kvalificirano večino, torej vprašanja, ki so bila aktualna tudi pri lani neuspeli ratifikaciji osnutka pogodbe o evropski ustavi. (Slovenija v Evropski uniji 2003, str. 16)

Pri sestavi Evropske komisije se je pojavilo, sicer ne novo vprašanje odnosa med velikimi in manjšimi državami. Niška pogodba je ohranila dotedanjo sestavo tega organa, v katerem sta po dva predstavnika iz vsake od petih velikih držav članic³¹ in po eden iz manjših. Hkrati pa je bila določena reforma, ki bi do leta 2005 prinesla enakovredno zastopanost, torej po enega člana iz vsake države, vendar naj bi bilo takrat število članov organa manjše od držav članic. Zmanjševanje članstva je bilo mišljeno zaradi dviga učinkovitosti organa. (Slovenija v Evropski uniji 2003, str. 17)

³¹ Velike članice so Nemčija, Velika Britanija, Francija, Italija ter Španija.

3.7.2 Konvencija o prihodnosti Evrope - deljena suverenost vs. težnje nacionalnih držav

Kaj je Konvencija o prihodnosti Evrope, kaj je bil njen namen in kakšne dileme so se ob njej pojavile?

Vzpodbuda za širšo razpravo o prihodnosti EU je bila podana že v Nici s sprejetjem Deklaracije o prihodnosti Evropske unije.

»Konvencija je posebno telo, ki so ga predstavniki vlad in držav članic EU ustanovili z Laekensko deklaracijo decembra 2001. Njen osnovni cilj je priprava predlogov za institucionalno prenovo Evropske unije«. (Slovenija v Evropski uniji? 2003, str. 22) V okviru osnovnega cilja, ki je postal »nujnost« zaradi skorajšnje širitve EU, so konkretniji cilji naslednji:

- »ponovna opredelitev pristojnosti med Unijo in članicami,
- poenostavitev ustanovnih pogodb,
- opredelitev statusa Listine o temeljnih pravicah in
- vloga nacionalnih parlamentov v prihodnji institucionalni zgradbi EU«. (Slovenija v Evropski uniji?, 2003: 23)

Cilji naj bi bili doseženi s sprejetjem osnutka evropske ustavne pogodbe, ki bi bila podlaga za Medvladno konferenco, ki je sledila Konvenciji.

Med 105 člani Konvencije so sodelovali tudi trije slovenski predstavniki³², kar pomeni, da je Slovenija lahko prvič vplivala na skupne evropske odločitve, čeprav kot kandidatka še ni imela glasovalne pravice. Sama sestava Konvencije je precej široka in zajema poleg predstavnikov vlad in parlamentov držav članic ter predstavnikov bruseljskih ustanov tudi zainteresirane kroge civilne družbe, katerih mnenja je Konvencija upoštevala. To naj bi zadoščalo po zahtevi o večji demokratičnosti in transparentnosti pri sprejemanju skupnih odločitev. Koliko je bilo tej zahtevi dejansko ugodeno, je vprašanje, kajti v javnosti, predvsem v medijih je Konvencija doživela hude kritike na račun svojega dela. Kar zadeva kritiko prej omenjenih vrednot, je zanimivo razmišljanje udeleženca Konvencije, luksemburškega premiera Jeana Clauda Junckerja. Njegovi očitki gredo na rovaš predsednika Konvencije,

³² Slovenski predstavniki so bili dr. Dimitrij Rupel, Jelko Kacin in Lojze Peterle.

nekdanjega francoskega predsednika d'Estainga, kateremu očita avtokratsko vodenje, nejasnost osnutka ustavne pogodbe ter povečanje razdora med majhnimi in velikimi evropskimi državami³³.

Konvencija je trajala 16 mesecev, od decembra l. 2001 do junija l. 2003. Njen rezultat je sprejetje Osnutka evropske ustavne pogodbe.

3.7.3 Pomen evropske ustavne pogodbe

Z razmišljanji o evropski ustavi se je l. 2001 ukvarjal tudi nemški komunikolog Jürgen Habermas, ki je v svojem prispevku z naslovom »Why Europe needs a constitution?« (Zakaj Evropa potrebuje ustavo) postavil nekaj zanimivih tez.

Pri vprašanju, zakaj sploh zasledovati idejo evropske ustave, je izhajal iz dveh zornih kotov. Prvi vidik zajema »trenutne politične cilje«, drugi pa »dileme, ki izhajajo iz navidezno nepovratnih odločitev, ki so bile sprejete med že doseženim združevanjem«. Trenutni politični cilji prvih evropskih federalistov so imeli za svoj osnovni cilj preseganje ponovitve nevarnosti druge svetovne vojne, kjer je bila pomembna vloga integriranja Nemčije v nastajajočo skupnost ter krepitev demokratičnih struktur širom Evrope. Ta cilj je danes izgubil tako svoj pomen kot vlogo motivatorja za nadaljnja povezovanja v zahodnoevropskem prostoru. Velja omeniti le pomislek, da so se še v 90. letih prejšnjega stoletja v neposredni soseščini Evropske unije dogajale vojne. Druga premisa, ki govori o že doseženem, izhaja iz federalističnega koncepta združevanja. Ekonomska pričakovanja držav so tisti dejavnik združevanja, ki omogoča politično pripravljenost za prehod na teren političnega, vendar tudi Habermas ugotavlja, da sam po sebi ni dovolj za doseganje politične unije.³⁴ So osnova zanjo, vendar morajo delovati simultano s politično mobilizacijo, ki jo omogoča enotna pripadnost »evropskemu načinu življenja«. Tu se takoj pojavi vprašanje skupnih vrednot in identitete, ki bo obravnavana kasneje. (Habermas, 2001)

³³ Prevod članka, ki je bil objavljen v nemški reviji Der Spiegel: glej Delo, Sobotna priloga, 21. 6. 2003, str: 16, 17.

³⁴ Glej v nadaljevanju – Koncept Evrope dveh hitrosti- Etzionijsko razdelitev integracijskih sil v konceptu federalizma.

3.7.4 Težave pri evropski ustavni pogodbi

Prav vprašanje enotne identitete odloča o hitrosti in intenzivnosti povezovanj. Teorija neofunkcionalizma, ki spremlja zahodnoevropsko združevanje, govori o prehodu iz ene identitete, ki je v našem primeru definirana kot lojalnost, v drugo identiteto. Lojalnost ideji nacionalnega v konkurenci z lojalnostjo nadnacionalnemu. Tu nosilci političnih odločitev po pravilu pridejo na razpotje, kaj zagovarjati. Tekom same konvencije in za njo medvladne konference je bila vseskozi prisotna bitka med dvema poloma.

V okviru neofunkcionalizma je motor razvoja t. i. spill-over proces, ki predpostavlja evolucijski prehod iz ene oblike ekonomske integracije v drugo, višjo, kompleksnejšo. Dokler se vse skupaj dogaja v sferi ekonomskega in je identiteta vodilnih skupin še vedno utemeljena na pripadnosti nacionalni državi, je povezovanje dokaj tekoče, čeprav so razlogi zanj še vedno utemeljeni v doseganju koristi za svojo državo. Ko pa je enkrat povezava na tako visoki stopnji, kot je današnja, potem odpovedovanje nacionalnemu še bolj zaznamuje branjenje le-tega. Preseganje lojalnosti pretežno lastnim interesom pomeni predpostavko, da vodilne skupine verjamejo v dolgoročni uspeh delovanja EU. Za to pa bi bila potrebna enotnejša identiteta, usmerjena k skupnim ciljem. (Benko 1997, str. 168)

Kakšna je evropska identiteta danes?

Za Evropsko unijo lahko rečemo, da je stvaritev prava. Skupno se je vedno gradilo s pogodbami in zblizevanjem pravnih sistemov ter je nadomeščalo zavest o skupni pripadnosti. V današnjem času, ko se s sprejetjem evropske ustave skuša doseči tudi večja politična enotnost se delovanje spill-over procesa postavlja pod vprašaj. Že pri snovanju ustavne pogodbe, se je med njenimi tvorci tako na Konvenciji, še bolj pa na medvladni konferenci, ki naj bi pogodbo potrdila, začelo »barantanje« za partikularne koristi. Branjenje le-teh se je vršilo v boju za čim večjo politično težo znotraj skupnih institucij, ki bi prinašala oz. vsaj ohranjala suvereno odločanje pri uveljavitvi nacionalnih interesov. Jasno je, da je s takšnim pristopom in ob tolikšnem številu držav (različnih interesov), oteženo sklepanje dogovorov. Pri tako široko temi je možnih veliko dogovorov, vendar kompromisi, ki zadovoljujejo zahteve po ohranitvi medvladnega koncepta, otežujejo bolj gladko delovanje celotne evropske

strukture, ki bi bila utemeljena na bolj nadnacionalnih zamislih. Na katerih točkah, kot jih je povzela Mladina iz 15. oktobra 2003, je konkretno padel osnutek ustavne pogodbe?³⁵

1.) Predsedovanje Evropskemu svetu

Po sistemu, dogovorjenem v Nici, članice po vrstnem redu predsedujejo temu organu po šest mesecev. Predlog Konvencije, ki so ga podprle Nemčija, Francija in Velika Britanija je, da se s kvalificirano večino izvoli predsednika tega organa za dobo dveh let in pol z možnostjo enkratnega podaljšanja mandata. Temu predlogu nasprotujejo manjše države in Evropska komisija.

2.) Imenovanje ministra za zunanje zadeve Unije

Sedaj je evropska zunanja politika v rokah dveh oseb. Prvi je visoki predstavnik za zunanjo politiko in skupno varnost in je odvisen od Evropskega sveta, torej od držav članic. Drugi, ki se ukvarja z zunanjo politiko, pa je član Evropske komisije. Po predlogu konvencije naj bi bil predviden le eden zunanji minister Unije, hkrati tudi eden od podpredsednikov Evropske komisije. Tukaj ima zadržke Velika Britanija.

3.) Uravnoteženje glasov

Po pogodbi iz Nice je izračun, ki pripelje do večine, utemeljen na glasovih Španije in Poljske. Ti dve državi bosta imeli v Evropskem svetu vsaka po 27 glasov, torej le dva glasova manj kot demografsko še enkrat večji Nemčija in Francija. Po načrtu Konvencije bi kvalificirano večino predstavljalo vsaj 60 odstotkov evropskega prebivalstva, čemur pa se Španija in Poljska upirata.

4.) Sestava Evropske komisije

Po sedaj veljavnem sistemu imajo velike države po dva komisarja, deset manjših pa po enega. Po načrtu Konvencije naj bi do leta 2009 sestavo tega organa skrčili na petnajst članov, ki bi bili izbrani po egalitarnem načelu, njim pa bi se pridružili komisarji, ki naj ne bi imeli glasovalne pravice. Večina manjših držav se temu predlogu močno upira, tudi sama Komisija.

5.) Odločanje s kvalificirano večino

³⁵ http://www.mladina.si/teknik/200341/clanek/slo-drzavni_izbor--jasa_1_zlobec/

Odločanje s konsenzom je sedaj pravilo na večini področij. Načrt Konvencije je razširiti koncept odločanja po principu kvalificirane večine na več področij; predvsem pomembni sta pravosodje in notranje zadeve. Izjema ostajajo davki, socialno varstvo in zunanje zadeve. Tu je spet Velika Britanija tista, ki se najbolj upira takšnim predlogom.

6.) Področje skupne obrambe

Pogodba iz Nice omogoča okrepljeno sodelovanje na različnih področjih, vendar je britanski veto onemogočil skupno evropsko obrambno politiko. Po načrtu Konvencije, se lahko države, ki izpolnjujejo merila in imajo primerne vojaške zmogljivosti, odločijo za strukturno sodelovanje znotraj Unije.

7.) Omemba krščanstva v preambuli Ustave

V preambuli Konvencije je omenjena kulturna, verska in humanistična dediščina Evrope. Nekaj držav, najbolj Poljska, zahteva eksplicitno omembo krščanstva.

Bitka za ohranitev tradicionalno razumljene državne suverenosti se je tako prenesla v polilog med petindvajsetimi državami. Dobiti čim večjo težo v skupnem evropskem okviru naj bi tako omogočalo čim bolj uveljavljati svoje nacionalne interese preko skupnih institucij. Poleg omenjene dvojnosti med konkurenčnima konceptoma igra pomembno vlogo pri politični klimi, ki tudi pogojuje uspešnost graditve skupnega še neka druga razsežnost. To je mednarodna realnost političnih zavezništev, ki segajo izven Evrope. Tudi to so lojalnosti, ki so lahko tradicionalne ali pa odraz preferenc trenutnih političnih garnitur, ki so na oblasti v posameznih državah. Razmerje, ki je osrednjega pomena pri tem vprašanju, je zavezništvo z Združenimi državami Amerike. Britanska lojalnost ZDA je tradicionalna in korenini v skupni kulturni identiteti. Poseben primer je Poljska, ki je imela v svoji evropski zgodovini s sosledami nenehno slabe izkušnje, tako v neposredni agresiji Nemčije nanjo kakor v popolni odpovedi lojalnosti s strani Velike Britanije in Francije v tem času. Tudi ta država je v tesnem razmerju z ZDA.

Pod aktualnimi političnimi zavezništvi lahko razumemo sočasen obstoj desnih vlad s podobnimi usmeritvami pri delovanju na mednarodnem prizorišču v ZDA, Italiji in Španiji, čeprav mnoge demonstracije proti ameriški politiki v svetu dokazujejo, da lojalnost vladajoče garniture še ne pomeni lojalnosti naroda.

Na nasprotnem bregu je tradicionalna usmerjenost Francije in v zadnjih letih tudi Nemčije vse manj proameriška in vse bolj proevropska. Politična klima, ki je bila zadnji čas prisotna v Evropi, je porodila mnoge delitve na načelnih ravneh, v najbolj turbulentnem času ameriške invazije na Afganistan in Irak, pa sta se v Evropi oblikovala dva tabora.

Vse to ne govori v prid obstoju neke skupne identitete in vprašanje je, v kolikšni meri bi lahko ratificirana ustavna pogodba dala osnovo za preseganje nasprotij.

Kje gre sedaj iskati odgovor na izhodiščno vprašanje, če navidezna suverenost Slovenije ob pomoči sprejemanja deljene suverenosti (povezovanja z drugimi državami na nadnacionalno raven) prehaja v dejansko suverenost? Naj še enkrat spomnim, da se navidezna suverenost v slovenskem primeru enači s popolno suverenostjo, ki pa sama po sebi še ne pomeni nič. Deljeno suverenost lahko razumemo kot odpovedovanje čedalje večjemu delu tradicionalno razumljene državne suverenosti. Kaj je potem dejanska suverenost in kako ugotoviti, ali jo Slovenija v novih okvirih pridobiva?

Definicijo za dejansko suverenost bi bilo težko podati. Po mojem mnenju gre prvenstveno za občutek, kako uspešno država izpolnjuje svoje nacionalne interese. To je razvoj in koristi v najširšem smislu, ki jih je Slovenija dosegala v obdobju od začetka nacionalne države do danes.

Slika, ki morda največ pove, se dobi s primerjavo z drugimi državami. Če imamo v mislih spremembe na političnem področju, potem lahko ugotovimo naslednje. Slovenski nacionalni interes je bil od l. 1991 graditev pravne države z delujočimi političnimi institucijami, kot osnovo za doseganje gospodarskega napredka in blaginje. V kolikšni meri je to uspelo? V primerjavi z drugimi državami bivše Jugoslavije je rezultat očiten. Tudi med drugimi novimi pristopnicami k EU je bila Slovenija pri graditvi demokratične države in uspešnega gospodarstva vseskozi med najboljšimi, kar so potrjevala letna poročila evropskih institucij o napredku pri izpolnjevanju kopenhaških kriterijev. Gledano s tega zornega kota je tako Slovenija s prilagajanjem svoje institucionalne zgradbe in evropskim standardom hitreje izpolnjevala svoj lastni interes, kot bi ga verjetno sama. Tudi v primerjavah z nekaterimi starejšimi članicami Evropske unije se v določenih kriterijih Slovenija lahko kosa z njimi. Naj omenim le stopnjo koruptivnosti in svobodo medijev v Italiji. Tudi v ekonomskem pogledu je

naše stanje zadovoljivo. Slovenija je dežela z najboljšim standardom od vseh držav bivšega Vzhoda in v EU vstopa z relativno solidnimi javnofinančnimi številkami.

Preden si ogledamo še izgled za Slovenijo v pričakovano dobrem razpletu trenutno aktualnih razpotij, v katerih se je znašla Evropska unija, si velja pogledati še drugo plat. Nesklepčnost med političnimi elitami je pripeljala do fenomena Evrope dveh hitrosti.

3.7.4.1 Koncept Evrope dveh hitrosti

Govorjenje o Evropi dveh hitrosti se je začelo pogosteje govoriti po neuspehi medvladni konferenci, ki ni potrdila osnutka ustavne pogodbe. Evropa je ostala s slabo zasnovanim sporazumom iz Nice, ki daje Španiji in Poljski skoraj toliko političnega vpliva, kot ga imata Nemčija in Francija. Če bo sporazum iz Nice presežen, bosta obe državi v procesu odločanja izgubili precej realne moči. V primeru trajnejšega neuspeha pri graditvi Evrope v smeri federalizma je alternativa obstoj t. i. jedrne skupine držav, ki se prostovoljno odloča za hitrejši prehod v višje politične oblike povezav.

Politično integracijo z močno zvezno oblastjo, katere delovanje bi bilo utemeljeno s skupno ustavo, je moč pogledati z nekaterimi predpostavkami teorije federalizma. Ker enotna evropska ustava še ni realnost, gre razloge za neuspeh pri iskanju konsenza, ter posledično rojevanju konceptov Evrope dveh hitrosti iskati v ovirah, ki so na poti da pride do »politično, gospodarsko in vojaško poenotene naddržavne strukture«. (Benko 1997, str.164), ki je končni rezultat združevanja v okviru federalističnega koncepta.

Ovire oz. zastoji na poti v večjo poenotenost nastajajo, ko niso izpolnjeni določeni pogoji, pod katerimi združevanje črpa svoj zagon. Po Etzionijevem mnenju morajo pri združevanju delovati intergracijske sile, ki jih avtor deli na »sile prisiljevanja (vojaške in policijske sile), sile utilitarizma (predvsem ekonomske sile) in normativne sile (propaganda, dejavniki identifikacije itd.)« (Benko 1997, str.163)

Sile prisiljevanja so v kontekstu današnjega časa nerelevantne, so pa bile v prvih povojnih fazah integracije močan dejavnik. Ne neposredno, pač pa strah pred njihovo ponovitvijo, kajti evropska zgodovina je zbirka nasilnih združevanj. Sta pa sedaj toliko bolj aktualna druga dva dejavnika. Ekonomska pričakovanja so bila nedvomno velik impulz za doseganje sedanje

podobe EU, toda same po sebi še ne dajejo dovolj velikega zagona – v našem primeru politične pripravljenosti odločevalcev prihodnje podobe EU – za doseganje večje enotnosti. Tu se pojavi vprašanje delovanja normativnih sil, katerih del je, tako kot v okviru neofunkcionalizma – vprašanje identitete.

Za uspešno izpolnjevanje slovenskih nacionalnih interesov sta pomembni dve vprašanji. Prvo je, kako bi obstoj jedrnih skupin vplival na celotno delovanje Evropske unije kot sistema, v katerega je vpeta država. Drugo vprašanje pa je, v skupini držav katere hitrosti bo Slovenija, če bo koncept postal realnost. Slednjo domnevo, da takšnega koncepta še ni bilo, je potrebno relativizirati.

Koncept dveh hitrosti, ki se je zadnji čas slišal kot grožnja državam, ki ovirajo zastavljene cilje, ni nič novega. Pojavljal se je že prej in vsaj naslednje dejstvo govori v prid temu, da se je Evropa vedno gibala z več hitrostmi. »V politiki in skupni valuti sta dve Evropi. To pravilo velja tudi pri migracijskih zadevah in varnosti meja – na eni strani je skupina članic, ki so podpisale Schengenski sporazum, na drugi pa tiste, ki ga še niso. Načelo koncentričnih krogov ni v EU nič novega. Lahko bi rekli, da je bila ustanovna konvencija celo eden redkih projektov, ki je vključevala vse članice Unije.« (Grgič 2003, str: 5) Različne hitrosti razvoja torej ne povzročajo bistvenih pretresov, praksa kaže, da v »avantgardne« oblike povezovanja prej ali slej vstopijo tudi države zamudnice. Pomembno je, da države, ki se odločajo za hitrejša povezovanja, ne škodujejo skupnemu, tj. da ne posegajo v že doseženi *aqis communautaire*.

4. VPRAŠANJE SUVERENOSTI V GLOBALIZACIJI

Dosedanja razprava o suverenosti slovenske države se je omejevala na spremembe v poti države v smeri evropskih integracij. Tudi sama integracija, ki bo sicer kot prvi širši okvir v veliki meri določila nova razmerja za našo državo, pa ni edina realnost. Tudi Evropska unija kot celota je vpeta v širši kontekst soodvisnosti z ostalim svetom in trendi, ki se dogajajo v njem. Z eno besedo je to okvir globalizacije. Ta ima svoje značilnosti, ki močno vplivajo na vprašanje vloge nacionalnih držav ter naddržavnih sistemov in je tako neposredno udeležena pri določanju okvirjev delovanja, ki odločajo o vprašanju suverenosti. Omogoča tudi

premislek o tem, da se da o pojmu suverenosti govoriti še na drugih premisah, kot so že do sedaj obravnavane v kontekstu integracij.

Za izhodišče o naslednjem premisleku sem se oprl na razmišljanja Ulricha Becka in Antonia Negrija.

4.1 Kaj je globalizacija in kakšne so možne oblike suverenosti v njej

Gornji naslov je tudi naslov knjige Ulricha Becka, ki v uvodnih poglavjih definira pojem in razsežnost globalizacije. Po splošnih in najpogostejših predstavah se ta pojem največkrat skrči na ekonomski vidik; ena od prvih misli je misel na obstoj in prevladujočo vlogo multinacionalk. Poenostavitev gre celo do te mere, da je pogovorni sinonim za globalizacijo, vsepovsod prisotni McDonald's. Da je globalizacija, kakor koli je že sama po sebi kompleksna, le eden od pojmov, ki opisujejo današnjo realnost, Beck utemeljuje z naslednjo delitvijo.

V svojem delu izhaja iz kritike kapitalizma, ki je temelj razmejitve naslednjim pojmom: globalizmu, globalnosti in globalizaciji. Pod globalizmom je razumljena kritika zgoraj omenjene percepcije skrčenja globalizacije na enodimenzionalno, ekonomsko raven. Takšna percepcija predpostavlja prevlado svetovnega trga, negira vlogo politike, ter odmišlja soobstoj drugih dimenzij globalizacije, ki so še: politična, civilnodružbena, kulturna, ekološka...

Z vprašanjem globalnosti se loteva domnevno napačne, skozi »nacionalnomnožičnomedijsko« delovanje ustvarjene samozaznave, po kateri sprejemamo za resnično tisto, kar se nam zdi resnično. Globalnost vidi kot prepletanje različnih oblik delovanj (ekonomskih, kulturnih, političnih ...), ki pa niso več vezane na lokalni prostor, temveč vplivajo na ves svet. Tudi tukaj izpostavi problem depolitizacije, katere odpravo omogoča zavedanje o mnogorazsežju globalnosti. (Beck 2003, str. 24)

S prejšnjima razmejitvama je postavljena osnova za diskusijo o globalizaciji. Ta je definirana preko treh razsežnosti: v prostoru, času in zgoščenosti transnacionalnih omrežij, povezav, tokov in podob. Prek teh razsežnosti se da določiti novosti v današnji stvarnosti oz. akterje

globalizacije. Nekateri od njih so glede na čas pred njo naslednji: nove mere ekonomske koncentracije, globalna ekološka zavest, vsakdanje življenje, delovanje prek nacionalnih meja v gostih omrežjih soodvisnosti, število in moč transnacionalnih akterjev, institucij in pogodb, ter nastajanje skupne tvorbe evropskih držav.

V prepletanju delovanj teh akterjev se pojavi vprašanje vloge nacionalne države v globalizaciji, ki je izvorno nosilec državne suverenosti. Kakor je možno v okviru diskusije o evropskem združevanju z empirijo³⁶ dokazovati erozijo tega pojma, tako velja enak trend tudi pri globalizaciji. Po Negrijevem mnenju, ki ga je podal v intervjuju za Politični laboratorij leta 2001, je nacionalna država v povsem podrejeni vlogi. Kot temelje prvinske, na teritorialnem principu dojele suverenosti pa avtor navede: imeti neodvisno vojaško sposobnost, možnost kovanja svojega denarja in možnost razvijanja neke avtonomne kulture.

Kako je potem možno dojemati in raziskovati suverenost? Po Becku jo gre dojemati kot razcepljeno moč, ki jo izrablja cela vrsta akterjev. Tukaj ne gre iskati vzporednice s prej obravnavano teorijo o deljeni suverenosti, kajti globalizacija zajema veliko več akterjev. V tretjem sklopu omenjena dejanska suverenost, ki se jo da razložiti prek občutja, kvalitete življenja, pa dobi ravno z razsežnostjo globalizacije potencialno nevarnost. Če je Evropska unija tisti dejavnik, ki naj bi bil za Slovenijo možnost pridobitve občutja suverenosti, potem se v drugih vidikih globalizacije skrivajo tiste pasti, ki lahko to preprečijo. Beck izpostavlja vsebovanost »tretjega« sveta v »prvem« svetu. Revščina v deželah prvega sveta ni nekaj izjemnega. Tudi Slovenija je nedavno izkusila v tem primeru slab vpliv transnacionalnih kapitalskih tokov in logike neoliberalnega kapitalizma. To se je zgodilo s sovražnim prevzemom in posledično zaprtjem Tobačne tovarne v Ljubljani, ki je uspešno delovala še iz časov avstroogrške monarhije. Po drugi strani pa je potrebno omeniti tudi velik porast dobička in vsestranski razvoj Leka, ki je sedaj pod okriljem Novartisa. V tem vidiku prinaša globalizacija tako zmagovalce kot poražence.

V razmišljanjih Anthonyja Giddensa, v delu Tretja pot; obnova socialne demokracije iz l. 1998, je prav tako kot v poznejših Beckovem in Negrijevem delu, težnja po preseganju vpetosti v tradicionalistične sheme razmišljanja. Problemi, povezani z globalizacijo, terjajo oblikovanje novih poti kot možnih alternativ grozečim trendom sedanjosti.

³⁶ S tem mislim na analizo prenosa formalnih pristojnosti nacionalne države na nadsnacionalno raven, obravnavano v predhodnih poglavjih.

Giddensovo alternativo zaznamuje pojem kozmopolitstva. V tej zvezi se pojavljajo besedne zveze - če jim sledimo po logiki »od ideje do cilja«: kozmopolitski pogled na svet, kulturni pluralizem, kozmopolitski narod, kozmopolitska demokracija, globalna vladavina.

Pri kozmopolitskem pogledu na svet, ki je pogoj za delovanje kozmopolitske demokracije, se tudi pri Giddensu pojavi vprašanje narodne identitete. Ta je v času globalizacije, katere del so tudi množične migracije in mešanje narodov, soočena z realnostjo preseganja arhaičnega dojemanja homogenega, suverenega naroda (nacije), živeče v popolnoma suvereni državi. Poti sta dve. Lahko se pojavijo problemi rasizma in ksenofobije³⁷, lahko pa državni vrh podpira multikulturno in pluralno politiko, ki oblikuje kozmopolitski narod. Obstoj takšnega naroda, neobremenjenega z branjenjem oddaljenih vidikov suverenosti, lahko omogoči uspešno delovanje kozmopolitske demokracije, ki se sooča z globalizacijo. Kateri so pogoji za kozmopolitsko demokracijo in kakšna je možna oblika suverenosti v njej?

Giddens se pri tem vprašanju obrne tako na Evropsko unijo, kakor na širši, svetovni kontekst. Poleg prej omenjenega prvega pogoja zahteve, kozmopolitskega pogleda na svet, je predvsem pomemben obstoj učinkovitih institucij, ki omogočajo udejanjanje takšnega koncepta v praksi. V knjigi iz leta 1998 je pravilno predvidel razpotja, na katerih se je sedaj znašla Evropska unija ob svoji veliki širitvi. Ko govori o modelu, ki ga je mogoče širiti, lahko pomislimo na sedanja dogajanja okrog nove ureditve Evropske unije, vključno z ustavo in institucionalnimi spremembami. Pri vprašanju institucij brani načelo delitve moči na dveh ravneh: tako v smislu svetovne (evropske) nadvlade, kakor tudi razpršitev moči na raven lokalnih regij. (Giddens 2000, str. 149)

Glede vprašanja suverenosti, pri katerem misli tradicionalno suverenost, je mnenja, da ta postaja v današnjem svetu vse manj pomembna oz. multipla. (Giddens 2000, str. 143)

O novi obliki suverenosti v kozmopolitski demokraciji lahko dobimo vpogled prek Beckovega modela.

Beck razvije svoj koncept suverenosti, ki mu pravi »inkluzivna« suverenost. Do nje pride prek vizije o univerzalni kozmopolitski demokraciji, ki jo kot poseben model loči od

³⁷ V milejši obliki se lahko spomnimo na evroskepticizem in egoizme nekaterih elit pri vprašanjih, povezanih z vlogo nacionalne države znotraj nadsocijalnih okvirjev.

realnopolitičnega in internacionalističnega pogleda na svet. Pri tem povzema Davida Helda, ki kot enega od elementov kozmopolitske demokracije navede tudi prostovoljno odrekanje nacionalnih držav delu svoje suverenosti s prenosom na transnacionalne institucije. Starejši, realnopolitični model takšne prenose izključuje, ker je ravno vztrajanje na načelu državne suverenosti tisto, ki nacionalnim državam preprečuje vmešavanje v notranje zadeve. Pri tem se lahko vprašamo, ali ni - sicer v evropskem in ne v svetovnem merilu - poskus doseganja delovanja evropskih držav v okvirih evropske ustave korak v tej smeri.

Kako je mišljena inkluzivna suverenost? Okolje, v katerem je možno govoriti o njej, predpostavlja poleg nacionalnih držav še nedržavne transnacionalne akterje (multinacionalke, mednarodne nevladne organizacije ...), ki delujejo učinkovitejše od nacionalnih držav, ki delujejo pretežno ekskluzivno ter z izigravanjem slednjih ustvarjajo svojo inkluzivno suverenost. Večja učinkovitost delovanja transnacionalnih akterjev lahko pomeni, da na primer neka multinacionalka na določenem prostoru naredi bodisi blaginjo, bodisi revščino. Tu se lahko spomnimo prej omenjenega primera slovenskih podjetij Tobačne tovarne Ljubljana in Leka.

Alternativa zoper suverenost izgublja vlogo države je po Becku prehod iz nacionalne v transnacionalno državo. To je v bistvu možen odgovor na globalizacijo, ki bi jo lahko transnacionalna država kot inkluzivne suverenosti usmerjala. Pogoja za zgraditev takšne države sta načeli pravnega pacifizma in federalističnega načela meddržavnega sodelovanja. O drugem načelu je že tekla beseda, pomen prvega pa je v tem, da je zagotovljen obstoj poti in sredstev za mirno reševanje konfliktnih situacij. V okviru Evropske unije je to sodelovanje na področju pravosodaja in notranjih zadev ter obstoj mednarodnih sodišč.

Beckov odgovor na izhodiščno dilemo diplomatske naloge, ali odpovedovanje tradicionalno razumljeni suverenosti prinaša novo obliko le-te, je naslednji:

»Pokaže se paradoksalno načelo, da si moč pridobiš, če jo sam sebi odtegneš: nacionalne države so oblastna sredstva, zato da bi povečale svoje nadzorne možnosti, prisiljene delegirati na kooperativne transnacionalne instance.« In v naslednjem odstavku: »Inkluzivna suverenost pomeni to, da je oddaja pravic suverenosti povezana s pridobitvijo moči za politično oblikovanje na podlagi transnacionalnega sodelovanja. To pa lahko uspe le tedaj, če nam bo globalizacijo uspelo dojeti in oblikovati kot

politični projekt. Šele tako bo na lokalni in transnacionalni ravni naraščalo strinjanje z njo in s tem število delovnih mest, prihodki od davkov in politične svoboščine. V tem smislu je Evropa postala laboratorij za to.« (Beck 2003, str. 176)

Zgornje Beckovo razmišljanje lahko potrdi uveljavljanje federalizma v Evropi. Tudi Negri, zagovornik evropskega federalizma, kritizira polovičarstvo pri uspehih Evropske konvencije, rekoč, da je lahko v Evropi resnični federalizem ali pa ga ne bo. (Pelko 2003, str. 6)

Negrijev pregled prehodov tipov suverenosti sega od samih začetkov koncepta, utemeljenih v časih Bodina, Hobbesa in Rousseauja, do današnjega časa in možnosti za vnaprej. Prav na slednjem je poseben poudarek in neredki so mnenja, da gre za komunistični manifest nove dobe. Suverenost, kot so jo utemeljili stari avtorji, Negri analizira prek dveh nasprotujočih si konceptov transcendence in reprezentacije. To je v bistvu izpeljava iz koncepta družbene pogodbe, kjer je transcendenca mišljena kot prostovoljen prenos pooblastil na suverena s strani ljudstva, reprezentacija pa je legitimacija suverenove oblasti. Ta dvojnost torej ljudi - v kolikor je govora o ljudski suverenosti- združuje in jih hkrati podreja ter je univerzalna za vse dosedanje ureditve: od monarhije, oligarhije do demokracije. (Negri 2003, str. 80)

Problem takšne suverenosti, ki je lahko ljudska, ali državna, nastopi s sintezo takšne suverenosti in kapitala. Porodi se krog, ki *multitudo*³⁸ spremeni v urejeno totaliteto brez svobode. Gre za vpetost ljudi in držav, predvsem šibkejših, v logiko neoliberalnega kapitalizma, ki ustvari, kot pravi Negri, »stroj suverenosti«, aparat, s katerim maksimizira svoj dobiček na račun šibkejših. Ni težko ugotoviti, da so nosilci te logike v današnjem času ekonomske in deli političnih elit, ki jih avtorja imenujeta Imperij. Tudi ta pojem, tako kot njegovo nasprotje - *Multituda*, lahko nastopa v različnih kontekstih pod različnimi inačicami, skupno pa je, da gre za sistem izkoriščanja. (*ibid.*)

Vprašanja in dileme glede svobode (suverenosti) ljudstva v nacionalni državi, ter samih držav znotraj globalne kapitalistične ureditve, dajejo tudi širok prostor za manevriranje tako branilcem *Multitude*, kakor Imperija. Ta prostor je širši kakor kadarkoli doslej in pomeni mnogoterost ter prepletenost akterjev in odnosov v današnji globalni dobi.

³⁸ *Multituda* je Negrijev in Hardtov pojem, ki v posameznih kontekstih označuje: proletariat, zmožnost, aktivnost, mnogoterost, nezaključen konstituirajoč odnos...

Kakšen je torej položaj Slovenije in kakšna je sedanja ter možna oblika njene državne suverenosti?

Če zanemarimo novo realnost Evropske unije in Slovenijo vzamemo kot eno od držav v sobivanju z ostalim svetom, lahko rečemo, da je vpeta v na videz odprt in demokratičen prostor z določenimi pravili in normami, ki jih spoštuje. Tu se lahko spomnimo na koncept prej obravnavane navidezne suverenosti. Če sledimo Negrijevi misli, pa se ta odprt prostor zoži takoj, ko bi Slovenija skušala uveljavljati interese, ki so v nasprotju z interesi močnejših držav, predvsem ZDA. V luči dogodkov preteklih let³⁹ Negri poimenuje ameriško suverenost kot imperialno suverenost. Suverenost, katere koncept je bil že velikokrat viden v najbolj črnih obdobjih svetovne zgodovine, ko so se stvari reševale s silo. Morda takšna grožnja za Slovenijo kot »neproblematično« državo trenutno ni aktualna, še posebej ker se je z vstopom v Evropsko unijo še močnejše povezala z zahodnim svetom. Ali pač. Tudi čezatlantski odnosi so se v zadnjih letih nekajkrat močno zaostri tako glede nasprotij pri unilateralnem pristopu ZDA k vojaškemu posredovanju po svetu kakor trgovinskih vojn.⁴⁰

Morda je na teoretski ravni zanimiva umestitev Slovenije v prakso, ki jo izvaja »trojni imperativ Imperija«. Seveda je pri takšnih pogledih potrebno vzeti v zakup dostikrat precej radikalno zastavljene teze Negrija in Hardta. Bistvo koncepta trojnega imperativa Imperija je njegovo vključevanje in podjarmljanje novih subjektov v kolesje prej omenjenega »stroja suverenosti«. Faze vključevanja so tri. Medtem, ko prva kaže lep obraz in dobrodošlico ne glede na vse odklonskosti vstopajočega, je druga že faza razlikovanja, čeprav so razlike vstopajočemu zgolj »dane v vednost« in so definirane bolj kot kulturne kakor politične. So nekonfliktne, celo zaželeno za ustvarjanje videza multikulturalnosti. Šele v zadnji, upravljalški fazi pride do imperialnega nadzora, hierarhizacije in izkoriščanja s strani močnejšega. Čeprav je Negrijeva izvorna misel v to trofazno vključevanje postavila delavske migrante v ZDA, je ob danes zelo aktualnem času vključevanja moč narediti tudi analogijo z državnim vključevanjem. Še toliko bolj, če vstopa majhna država v velik, čeprav še ne dokončno definiran prostor.

³⁹ Zalivska vojna, napad na Afganistan, Irak, nespoštovanje pravil OZN idr.

⁴⁰ Tu se lahko spomnimo na nedavne trgovinske spore glede trgovine z jeklom med ZDA in EU.

Verjetno bi bilo napačno absolutizirati formulo »vključi, razlikuj, osvajaj«, ko govorimo o slovenskem vstopanju v integracije ali njenem položaju v svetu. Pa vendar se že v evropskem okviru pojavljajo vprašanja nadvlade močnejših,⁴¹ čeprav so na deklarativni ravni⁴² zelo čislana načela demokratičnosti, enakosti in enakopravnosti... Merilo ki je relevantno pri ovrednotenju suverenosti je pač praksa in ta ni idealna niti v delovanju Evropske unije, kaj šele v dogajanju na svetovni ravni.

O izgledu neke države je možno govoriti tudi v okviru ideologij, v katerih je živila, in tu naredi Negri, govoreč o Evropski uniji, ločnico med tremi povojnimi ideologijami. Prva je »ideologija snovalcev«, utemeljena na demokratsko krščanski tradiciji. To so začetki evropske zgradbe, ki so imeli za cilj preseganje ponovitve vojne nevarnosti in izgradnjo evropskih vrednot. Druga ideologija je »antisovjetska«, ki vidi Evropo kot ameriški podaljšek NATA. Tretja, sedaj aktualna ideologija, pa je tista, znotraj katere se odloča tudi o slovenski suverenosti. Negri jo deli na dve različici. Na eni strani obstaja ideologija »evrokratov«, ki gledajo na Evropsko unijo kot na mehanizem, ki se ga da uspešno racionalizirati preko mehanizmov vladavine in prava. Na drugi strani pa bi bila možna tudi Evropa kot prostor neoblasti, ki bi preko delovanja »aktivne Multitude« prešel v popolno demokratičnost. To pomeni dvig demokratične zavesti večine prebivalstva, kar bi sprožilo revolucioniziranje iz demokratičnega vidika in na miren način. Vprašanje državne suverenosti bi tako postalo nepomembno, ker bi bili drugačni tako dejanski okvirji (ne-prostor), kakor tudi miselni okvirji, ker bi zavest ljudi prišla do takšnega nivoja, da nebi bilo potrebe govoriti o suverenosti.

5 ZAKLJUČEK

Pričujoče diplomsko delo govori o konceptu suverenosti s poudarkom na suverenosti slovenske države. Koncept kot tak je bil tekom zgodovine velikokrat dopolnjen in je z naraščajočo kompleksnostjo sveta dobival nove vsebine. Tako je od časov prvih teoretikov suverenosti, Bodina, Hobbsa, Rousseauja, izgubljal značaj monolitnosti, nedeljivosti. V

⁴¹ Spomnimo se delitev evropskih držav na »male in velike«, ko je bilo vprašanje razdelitve moči v evropskih institucijah, na koncept ameriškega obrambnega ministra Rumsfelda, ki je govoril o »novi in stari Evropi« ...

⁴² Načela so vsebovana v vseh dosedanjih evropskih pogodbah in tudi v Osnutku evropske ustavne pogodbe.

novejši literaturi se je pojavljalo čedalje več levih prilastkov, kot so navidezna, deljena, razdeljena, imperialistična ... suverenost.

Kratek čas od samostojnosti slovenske države je bil vseeno dovolj dinamičen, da je omogočil plastičen vpogled na dogajanja, ko so se odnosi in z njimi okvirji, v katerih obstaja država, oblikovali na novo. Te spremembe, od akta osamosvojitve, prek dobrega desetletja samostojnosti, do današnjega vstopa v nadnacionalne integracije, so bile podlaga razmišljanj, kako, v kolikšni meri in če sploh je Slovenija doživela raziskovani koncept v praksi.

Uvodna teza je relativizirala popolnost državne oblasti in s tem državne suverenosti ne glede na kontekst, v katerem se država nahaja, najsibo to bivša skupna država, obdobje samostojnosti, ali sobivanje v evropskih integracijah. Ta teza je bila potrjevana z raziskovanjem posledic za koncept suverenosti, ko se država srečuje z vsemi soodvisnosti sodobnega sveta, za najbolj plastičen prikaz pa je bil vzet formalni prenos državnih pristojnosti na nadnacionalno raven Evropske unije. Ker gre za vzorec, ki se s svojimi posebnostmi v veliki meri ponovi, sem članstvo v drugih nadnacionalnih povezavah, kot so NATO, OZN ... le omenil, ne pa tudi podrobneje raziskoval. Uvodna teza se je na primeru prenosa slovenske zakonodaje na unijsko raven popolnoma potrdila, kajti odstotek zadev, ki niso več pod neposrednim slovenskim vplivom, je skoraj tričetrtinski.

Druga teza, ki govori o naraščajoči kompleksnosti pojma suverenosti, je nadgradnja prejšnje obravnave. Relativizacija suverenosti odpre vprašanje njene vsebine. Tu je odprt širok prostor za debato. Že v starejših teorijah so si avtorji jemali veliko svobode pri opisovanju suverenosti in danes velja, da pojem ni točno definiran. Na primeru Slovenije sta bila koncepta navidezne in deljene suverenosti dovolj, da sta iz empiričnega vidika potrdila, da je »prostovoljna odpoved nečemu prinesla nekaj drugega«. Ker se da o tem »novem pridobljenem« govoriti iz različnih vidikov - od formalne delitve moči med Slovenijo in zunanjimi dejavniki, prek raznih konkretnosti o vlogi, ki jo bo sedaj imel slovenski parlament, ekonomskih vidikov in še marsičesa drugega, sem si tudi sam vzela nekaj svobode in postavil tezo, da se da o suverenosti govoriti tudi kot o subjektivnem občutku. Tako je kompleksnost pojma suverenost razširjena do maksimuma, ker lahko vsakdo o njej poda svoje videnje. Takšno svobodo utemeljujem s tem, da vsakdo, ki pomisli na suverenost države, izpostavi tiste stvari, ki jo zanj osebno v največji meri določajo. Odgovor na vprašanje, ali je Slovenija suverena država, je ponavadi pritrden ali nikalen, ter argumentiran s stvarjo ali dvema. Kot takšen se mi zdi smiseln in

vreden upoštevanja. Vsekakor pa so smiselni tudi takšni odgovori, ki so nekje vmes in namesto končnega odgovora izpostavljajo tako razloge za kot proti ter s tem dajejo konceptu nove vsebine. V poglobljeni obliki se tega lotevajo danes aktualni avtorji, kot so Negri, Hardt, Giddens in drugi.

6 BIBLIOGRAFIJA

A Dictionary of the Social Sciences (1969). New York: The free press.

Almond, Gabriel, G. Powell, R. Mundt (1996): Comparative politics. A theoretical framework. New York: Harper Collins College Publishers.

Arah, Metka (1995): Evropska unija. Vizija političnega združevanja. Ljubljana: Arah consulting.

Beck, Ulrich (2003): Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo. Ljubljana: Krtina.

Benko, Vlado (1997): Zgodovina mednarodnih odnosov. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Benko, Vlado (1997): Znanost o mednarodnih odnosih. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Giddens, Anthony (2000): Tretja pot. Prenova socialne demokracije. Ljubljana: Orbis d.o.o..

Grad, Franc, I. Kaučič, C. Ribičič, I. Kristan (1999): Državna ureditev Slovenije. Tretja spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Grilc, Peter (2001): Pravo Evropske unije 1. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Grilc, Peter (2001): Pravo Evropske unije 2. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Ješovnik, Peter (2000): Evropska unija. Zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe. Koper: Visoka šola za management v Kopru.

Leksikon temeljnih pojmov politike. Abeceda demokracije (1990). Zagreb: Školska knjiga.

Matteucci, Nicola (1999): Novoveška država. Izrazoslovje in pota. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Moussis, Nicolas (1999): Evropska unija. Pravo, ekonomija, politike. Littera picta za slovensko izdajo.

Negri, Antonio, M. Hardt (2003): Imperij. Ljubljana: Študentska založba.

Newman, Michael (1997): Democracy, sovereignty and the European union. London: Hurst & Company.

Nugent, Neill (1995): The government and politics of the European union. London: The Macmillan Press Ltd..

Osnutek pogodbe o ustavi za Evropo (2003). Luksemburg: Urad za publikacije Evropskih skupnosti.

Regular report on Slovenia's progress towards accession (2002) (2002): Brussels: Commission of the European Communities.

Skruk, Vlado (1995): Leksikon politike. Maribor: Založba obzorja.

Slovenija in Evropska unija. O pogajanjih in njihovih posledicah (2003). Ljubljana: Urad vlade za informiranje.

Slovenija v Evropski uniji? (2003). Ljubljana: Urad vlade za informiranje.

The Living Webster Encyclopedic Dictionary of the English Language (1977). Chicago: The English Language Institut of America.

The Random House Dictionary of the English Language (1983). New York: Random House.

Towards the enlarged Union. Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries (2002). Brussels: Commission of the European Communities.

Ustava Republike Slovenije (1997). Ljubljana: ČZ Uradni list Republike Slovenije.

Verbinc, France (1971): Slovar tujk. Tretja izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.

ČLANKI

Antič, Igor (2003): Debata o prihodnosti Evrope. Velesila drugačne vrste? Ljubljana: Sobotna priloga, 5. 7. 2003, str. 14-15.

Bačić Arsen (1991): O Rousseauovoj koncepciji jedinstva vlasti kao konsekvenci narodnog i demokratskog identiteta. Rijeka: Dometi. Letnik 24, št. 4-5, str. 241-249.

Brezovšek, Marjan (1990): Ideja evropskega federalizma. Ljubljana: Teorija in praksa. Letnik 27, št. 10-11, str. 1292-1297.

Bučar, France (1990): Slovenska država in evropska naddržavnost. Ljubljana: Nova revija št. 95, str. 347-357.

Cerar, Miro (1990): Državnost Slovenije. Ljubljana: Nova revija št. 95, str. 308-315.

Deguit, Leon (1991): Suverenitet i sloboda pojedinca. Rijeka: Dometi. Letnik 24, št. 4-5, str. 277-284.

Drčar-Murko, Mojca (2003): Konvencija in povezovanja Evrope. So vizionarjem pristigli peruti? Ljubljana: Delo, 7. 6. 2003, str. 5.

- Grgič, Borut (2003): Evropa dveh hitrosti ni nič novega. Ljubljana: Delo, 20. 12. 2003, str. 5.
- Grubić, Nado (1991): Rousseauova koncepcija suverenosti. Rijeka: Dometi. Letnik 24, št. 4-5, str. 235-240.
- Habermas, Jurgen (2001): Why Europe Need a Constitution?, v New Left Review 11, <http://www.newleftreview.net/NLR24501.shtml>.
- Howard, Michael (2004): Konservativna Evropa. Ljubljana: Delo, 4. 3. 2004, str. 5.
- Hribar, Tine (1988): Slovenska suverenost. Ljubljana: Nova revija. Letnik 7, št. 80, str. 1960-1962.
- Kešetović, Muhamed (1988): Iluzije o suverenitetu i stvarni izviri suvereniteta. Zagreb: Opredeljenja. Letnik 13, št. 12, str. 33-42.
- Kramžar, Barbara (2003): Tudi v velikih članicah EU pred širitvijo številna vprašanja. Kakšna bo EU petindvajsetih držav? Ljubljana: Delo, 17. 11. 2003, str. 4.
- Kramžar, Barbara (2003a): Evropa čigavih sanj? Ljubljana: Delo, 26. 11. 2003, str. 5.
- Kramžar, Barbara (2004): Obračun z iluzijami privilegirane Evrope. Ljubljana: Delo, 4. 3. 2004, str. 5.
- Kramžar, Barbara (2004a): Joschka Fischer o Evropski Uniji. »Evropa jeder je slaba rešitev«. Ljubljana: Delo, 3. 3. 2004, str. 4.
- Matulović, Miomir (1991): Hobbes i skepticizam. Rijeka: Dometi. Letnik 24, št. 4-5, str. 287-295.
- Mlinar, Zdravko (1991): Suverenost, medsebojna odvisnost in ogroženost. Ljubljana: Teorija in praksa. Letnik 28, št. 10-11, str. 1163-1174.
- Parker, George, D. Dombey (2003): »Not perfect but more than we could hoped for«: Europe's draft constitution. London: Financial Times, 20. 6. 2003, str. 15.
- Pelko, Stojan (2003): Toni Negri, filozof in politolog, soavtor imperija. Kleines Deutschland bi znala postati grosses Deutschland. (intervju) Ljubljana: Sobotna priloga, 27. 9. 2003, str. 4-6.
- Prevedeni intervju iz Der Spiegela (2003): Luksemburški premier o nastajanju evropske ustave. Megalomanske ideje Giscarda d'Estainga. Ljubljana: Sobotna priloga, 21. 6. 2003, str. 16-17.
- Repovž, Mija (2003): Prof. Mojmir Mrak, specialist za mednarodne finance. Večina tranzicijskih držav bo maastrichtske kriterije dala na hladno. (intervju) Ljubljana: Sobotna priloga. 30. 10. 2003, str. 4-6.
- Rodin, Davor (1990): Suverenitet demokratske parlamentarne republike. Zagreb: Politička misao. Letnik 27, št. 4, str. 3-26.

Šnabl, Bojan-Ilija (1998): Evropski parlament, osrednja demokratično legitimirana ustanova Evropske zveze / unije. Ljubljana: Teorija in praksa. Letnik 35, št. 1, str. 118-131.

Tajnikar, Maks (1990): Gospodarska suverenost Slovenije – problem iz ekonomike blaginje. Ljubljana: Teorija in praksa. Letnik 27, št. 10-11, str. 1240-1246.

Vidmajer, Saša (2003): Majhni proti velikim. Ljubljana: Sobotna priloga, 4. 10. 2003, str.7.

Vidmajer, Saša (2004): Poljska pred vstopom v EU. Mala največja članica. Ljubljana: Sobotna priloga, 10. 4. 2004, str. 14-15.

Vukelić, Majda (2002): Malo suverenosti prosim. Ljubljana: Delo, 11. 12. 2002, str. 5.

Vukelić, Majda (2003): Zakonodajno odločanje po vstopu v EU. Oblast se seli v Bruselj. Ljubljana: Sobotna priloga, 13. 9. 2003, str. 8-10.

Vulliamy, Ed (2001): Empire hits back. London: The Observer, 15. 7. 2001.

MEDMREŽNI VIRI

Intervju s Tonijem Negrijem (2001), <http://www.dostje.org/Polilab/negri.htm> (15. 12. 2003)

Predlog za začetek postopka za ustavne spremembe (2003), <http://www.gov.si/vrs/slo/vlada/ustava-spremembe-01.pdf> (6. 9. 2003)

Zlobec, Jaša (2003): Evropske sanje nikoli več, Mladina, http://www.mladina.si/tebnik/200341/clanek/slo-drzavni_izbor--jasa_1_zlobec/ (30. 10. 2003)

Evropski sporazum (1999), http://www.sigov.si/mzz/slovenija_in_eu/evropski_spor.html (6. 9. 2003)

RADIJSKI VIRI

Radijski intervju z Antonijem Negrijem in Michaelom Hardtom, oddaja Zeitgeist, Radio Študent, 30.10. 2003.

Radijski intervju z Antonijem Negrijem, oddaja Črna luknja, Radio Študent, 24. 10. 2003.

Studio ob sedemnajstih, Evropske integracije, Radio Slovenija 1, 13. 10. 2003.

Studio ob sedemnajstih, Finančni načrt Evropske unije, Radio Slovenija 1, 11. 2. 2004.

Studio ob sedemnajstih, Obletnica slovenske ratifikacije pristopne pogodbe k EU, Radio Slovenija 1, 28. 1. 2004.

Studio ob sedemnajstih, Pogovor o evropski ustavi, Radio Slovenija 1, 6. 10. 2003.